

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Іноземні інвестиції як складова забезпечення суспільного розвитку країни»

Студента 2 курсу, 3м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Міжнародні фінанси»

Потапчука Павла
Віталійовича

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Василенко
Антоніна Василівна

Керівник освітньо-професійної програми
д.е.н., професор

Кучер Галина
Вікторівна

Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2020

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ	7
1.1 Економічна сутність іноземних інвестицій та їх роль у забезпеченні суспільного розвитку країни	7
1.2 Зарубіжний досвід залучення іноземних інвестицій для прискорення соціально-економічного розвитку.....	11
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ.....	17
2.1. Правовий режим іноземного інвестування в Україні.....	17
2.2. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України	23
2.3. Проблеми залучення іноземних інвестицій	30
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ	35
3.1 Напрями покращення інвестиційного клімату в умовах карантинних обмежень	35
3.2. Митні та податкові методи подолання кризових явищ в сфері іноземного інвестування.....	47
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ	

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПІІ – Прямі іноземні інвестиції

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

НДДКР – Науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи

АПК – Агро-промисловий комплекс

ЄБА – Європейська бізнес асоціація

ДПП – Державно-приватне партнерство

МСБ – Малий та середній бізнес

ВТК – Відділ технічного контролю

АМПУ – Адміністрація морських портів України

ТНК – Транснаціональна корпорація

ВМО – Всесвітня митна організація

РРО – Реєстратор розрахункових операцій

ВСТУП

В умовах сучасних глобалізаційних процесів іноземні інвестиції є значно популярнішим та простішим методом розподілу світового капіталу аніж у післявоєнні роки минулого століття. Як показує зарубіжний досвід, цей вид інвестицій зіграв вирішальну роль у становленні сучасної економіки Польщі, Гонконгу, Сінгапуру та ряду інших країн.

Україна, в свою чергу, має великий потенціал та цікавість для інвесторів, однак існують об'єктивні причини того, чому цей потенціал не реалізується. В умовах невизначеності, військового конфлікту, політичної нестабільності та сучасної кризи, інвестиційна політика України потребує нових рішень у відповідь на нові проблеми. Однак, є проблеми, які існують увесь період нашої незалежності. Це слабка судова система, корупція та високий рівень тіньової економіки. Як наслідок, за 2019 рік ми залучили майже утричі менший обсяг прямих іноземних інвестицій аніж Польща, у десять разів менше аніж Гонконг та майже у 20 разів менше аніж Сінгапур. Так як іноземні інвестиції є складовою забезпечення суспільного благополуччя та розвитку, то вони мають залучатися в достатньому обсязі, що потребує наукових напрацювань та досліджень.

Актуальність даної теми, також, обумовлюється новими умовами, проблемами та кризою, причиною якої є пандемія коронавірусу. Шляхи протидії уряду, основні показники стосовно прямих іноземних інвестицій, зарубіжний досвід подолання сучасної кризи – все це було висвітлено та проаналізовано в нашій роботі. Наука завжди потребує досліджень на основі актуальних даних, що також підсилюється складністю та неготовністю світу до нових викликів.

Багато вітчизняних науковців займалися питанням іноземних інвестицій. Серед них Бирка М.І., Денисенко М.П., Світлична Ю.О., Єрохін С.А., Татарульсва А.О., Касянок К.Г. та інші. Загалом, даній темі присвячено багато уваги, проте, в сучасних умовах актуальність подальших досліджень зумовлюється, наприклад, нещодавнім перерахунком обсягів ПІІ Нацбанком з урахуванням round tripping або змінами в законодавстві.

Метою роботи є дослідження іноземних інвестицій як складової забезпечення суспільного розвитку, визначення проблем залучення іноземних інвестицій, шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та пандемії.

Відповідно до поставленої мети, поставлено наступні **завдання**:

- Дослідити сутність та роль іноземних інвестицій у забезпеченні суспільного розвитку.
- Дослідити правовий режим іноземного інвестування в Україні, основні нормативно-правові акти на міжнародні договори.
- Проаналізувати структуру іноземних інвестицій в Україну у розрізі галузей, регіонів та країн світу.
- Дослідити наявні проблеми, які стоять на шляху реалізації інвестиційного потенціалу України та гальмують суспільний розвиток.
- Визначити та обґрунтувати напрями удосконалення інвестиційної політики в розрізі основних складових інвестиційного клімату.

Об'єктом дослідження виступають іноземні інвестиції, а **предметом** є фінансові відносини, що виникають між суб'єктами інвестиційної діяльності в особі іноземних інвесторів та державою у процесі залучення та освоєння іноземних інвестицій в економіку України.

Робота виконана з використанням порівняльного, історичного, логічного, математичного, статистичного методів, що допомогло в повному обсязі виконати поставлені завдання.

В роботі було використано фактичні дані Національного банку України, Державної служби статистики, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Науково-дослідницького інституту фіскальної політики, Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Серед даних міжнародних джерел, на основі яких було виконано нашу роботи, містяться дані з офіційних сайтів Світового банку, Міжнародного валютного фонду, декількох рейтингів та індексів. Також наші дослідження спираються на останні наукові та аналітичні джерела та публікації.

Наукова новизна та практична значущість роботи полягають у врахуванні останніх кризових умов інвестування, аналізі нормативно-правових актів, досвіду попередніх робіт, присвячених даній тематиці. Проаналізовано дані щодо іноземних інвестицій за перше півріччя 2020 року та останні антикризові заходи уряду. Робота містить великий обсяг структурованих даних стосовно прямих іноземних інвестицій, які можуть застосовуватися в інших дослідженнях, присвячених питанням іноземного інвестування та інвестиційного клімату, аналіз антикризових заходів у різних галузях, спрямованих на подолання наслідків пандемії та розвиток економіки в цілому, що є актуальним питанням, яке раніше не розглядалося в такому обсязі.

За результатами дослідження опубліковано наукову статтю на тему «Іноземні інвестиції як складова забезпечення суспільного розвитку України»

Випускна кваліфікаційна робота складається зі списку умовних позначень, вступу, трьох розділів, кожен з яких має два або три підрозділи, висновків і пропозицій разом із додатками та списком використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ.

1.1 Економічна сутність іноземних інвестицій та їх роль у забезпеченні суспільного розвитку країни.

Значне поширення та розвиток, а також роль у міжнародній економіці іноземних інвестицій, а саме прямих іноземних інвестицій, так як вони виникли раніше, почалося після Другої світової війни. Зростала присутність Сполучених штатів у Європі та Латинській Америці у вигляді створення дочірніх підприємств американських компаній. З того часу активізувалася наукова діяльність стосовно теоретичного вивчення сутності іноземних інвестицій.

Існування іноземних інвестицій в Україні стало можливим після прийняття незалежності у 1991 році. У 1992 році було прийнято перший Закон України «Про іноземні інвестиції», який втратив чинність у 1996 році. В той же час приймається Закон України «Про режим іноземного інвестування», який є чинним на даний момент.

Існує два основних підходи дослідження як іноземного інвестування так і інвестицій в цілому – макроекономічний та мікроекономічний.

Макроекономічний підхід показує, що прямі іноземні інвестиції являють собою конкретну форму потоку капіталу через державні кордони, з країни походження капіталу до приймаючої країни, який відображається у платіжному балансі. Основними питаннями дослідження є потоки та активи капіталу, а також доходи для країни, отримані від здійснених інвестицій, їх взаємозв'язок з міжнародною торгівлею, валютними курсами. Цей підхід відображає узагальнені глобальні, міжнародні, національні тенденції.

Мікроекономічні дослідження намагаються пояснити мотивацію здійснення інвестицій через національні кордони з точки зору інвесторів та проаналізувати їх вплив на зростання підприємства. Вони вивчають наслідки операцій багатонаціональних компаній для інвесторів, для країни походження капіталу і приймаючої країни, а не інвестиційних потоків та активів як таких [1, с.34].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у своєму Еталонному визначенні ОЕСР для прямих іноземних інвестицій дає таке

визначення цьому поняттю: вид міжнародних інвестицій, здійснених резидентом в одній країні (прямим інвестором) з метою реалізації своєї довгострокової зацікавленості в підприємстві (підприємстві - реципієнті прямих інвестицій), яке є резидентом країни, відмінною від країни місцезнаходження прямого інвестора. Мотивацією прямого інвестора виступає встановлення довготривалих відносин з підприємством - реципієнтом прямих інвестицій таким чином, щоб прямий інвестор міг надавати істотний вплив на управління цим підприємством [2].

Довготривала зацікавленість проявляється тоді, коли прямий інвестор володіє, принаймні, 10% голосуючих акцій (або еквівалентом, що дає право на аналогічну частку при голосуванні) на підприємстві – реципієнті прямих інвестицій. Прямі інвестиції можуть також дозволити прямому інвестору отримати доступ до економіки підприємства-реципієнта, чого в іншому випадку він не зміг би зробити. Цілі прямих інвестицій відрізняються від цілей портфельних інвестицій, при яких інвестори зазвичай не прагнуть впливати на управління підприємством. Дане трактування є мікроекономічним і показує відносини між інвестором та підприємством-реципієнтом.

Деякі науковці розглядають іноземні інвестиції як цінності. Наприклад, О. Кібенко зазначив, що іноземні інвестиції – це цінності з ринковою вартістю, які іноземний інвестор передає країні-одержувачу у передбачених законом рамках на певний термін з метою їх примноження та отримання прибутку від їх використання у господарській діяльності, здійснюваній самим інвестором або іншими суб'єктами інвестиційної діяльності, а також права іноземного інвестора що впливають з такого вкладення [3].

Іноземні інвестиції також розглядаються як активи, капітал. Дж. Даннінг так трактує поняття: іноземні інвестиції є інвестиції, які здійснюються поза межами країни базування, але всередині компанії-інвестора. Вони складаються з набору активів та проміжних продуктів, таких, як капітал, технологія, вміння та знання у галузі управління, доступ до ринків та підприємливість [3].

Українське законодавство в Законі України «Про режим іноземного інвестування» має власну термінологію понять, пов'язаних з інвестиціями, зокрема Закон зазначає: іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються

іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [4].

Як ми бачимо, є досить різні погляди щодо визначення економічної сутності іноземних інвестицій і як відносин, і як матеріального блага. Визначення, яке надає ОЕСР, є адаптованим, а їх «Еталонне визначення» має на меті спростити та уніфікувати термінологію інвестування на міжнародній арені.

Тут ми також бачимо що часто під іноземними інвестиціями мають на увазі прямі іноземні інвестиції (ПІІ), їм приділяють основні зусилля у дослідженнях науковці. Проте, існує два основні види інвестицій – прямі та портфельні. І другі за обсягами випереджають ПІІ в рази. Що стосується детальнішої класифікації іноземних інвестицій, то вона містить низку різних ознак.

Поділ на прямі та портфельні - це поділ за ступенем контролю над інвестованим об'єктом. Також іноземні інвестиції поділяються за видами інвестованих активів (цінні папери; національна валюта України; іноземна валюта; рухоме та нерухоме майно; майнові та немайнові права; інші не заборонені законодавством активи), формами інвестування (придбання частки існуючих підприємств; створення спільних підприємств; придбання рухомого або нерухомого майна; придбання цінних паперів; придбання прав на користування землею та природними ресурсами; інші не заборонені законодавством форми), формами власності (державні; приватні; міжнародних організацій; недержавних організацій; змішані), геополітичною спрямованістю (розвинені країни; країни, що розвиваються; інші), метою інвестування (фінансова стабільність; розвиток підприємницької діяльності; інша), величиною вкладених ресурсів (малі (до 10 тис. дол.); середні (до 100 тис. дол.); великі (більше 100 тис. дол.)), ступенем повернення (інвестиції, що гарантовано повертаються; ризикові та проблемні), сферою інвестування (паливно-енергетичний комплекс; машинобудування; легка промисловість; агропромисловий комплекс; лісопромисловий комплекс; транспортна інфраструктура; інші сфери), формою державних гарантій (гарантії від суперечностей законодавства; гарантії щодо незаконних дій державних органів; гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу

прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; інші), режимом оподаткування (загальний; пільговий) [5].

Інвестиції є рушійною силою розвитку бізнесу, соціального, економічного життя держави. В умовах дефіциту вітчизняного капіталу іноземні інвестиції допомагають створювати умови для зростання виробництва, збільшення робочих місць, розвитку банківського сектору та покращення усіх сфер, куди іноземні інвестиції залучаються.

Позитивний вплив прямих іноземних інвестицій на суспільний розвиток спостерігається завдяки трансферу технологій. Окрім того, такий ефект є сильнішим у тих країнах, де вищий рівень інституційної забезпеченості, що вимірюється захистом прав власності та бюрократичною ефективністю. Приплив прямих іноземних інвестицій може стимулювати надходження нових технологій та доступ до більш якісного менеджменту у приймаючій країні. Пряме іноземне інвестування здійснює вагомий вплив на соціальне зростання приймаючої країни, але значущість впливу залежить від умов в країні [6, с. 30].

Проте цілком можливий і негативний вплив, який завдає іноземний капітал для держави-реципієнта. Для країн Центрально-Східної Європи не бажано повернення до моделі зростання через надмірний приплив капіталу, оскільки волатильність потоків капіталу у цьому регіоні є значною. У короткостроковому періоді вплив прямих іноземних інвестицій на заробітну плату для країн Центрально-Східної Європи є позитивним, що стимулюється капіталомісткими та працемісткими галузями обробної промисловості. Однак у середньостроковому періоді вплив змінюється на протилежний [7, с. 30]. Під час дослідження впливу іноземного інвестування на мережі поставки сировини та товарів проміжного споживання в країнах Центрально-Східної Європи було виявлено, що прямі іноземні інвестиції змінюють ринкову структуру поставок товарів проміжного споживання, зміщуючи акценти з національних виробників на імпортерів [8, с. 290].

Негативний ефект залучення іноземних інвестицій для забезпечення сталого суспільного розвитку України полягає також в різниці інтересів держави та інвесторів. Держава має на меті підтримання високого темпу розвитку економіки,

створення робочих місць, підвищення добробуту населення, загалом покращення усіх аспектів життєдіяльності своїх громадян та відстоювання національних інтересів. Інвестори націлені на отримання прибутку за рахунок вкладеного капіталу, при цьому інколи не переймаючись негативним впливом виробництв на навколишнє середовище, збільшенням робочих місць чи дотриманням добросовісної конкуренції.

Тому, для того, щоб іноземний капітал дійсно був складовою забезпечення сталого суспільного розвитку, необхідно, не тільки створювати сприятливий інвестиційний клімат, а й встановлювати жорсткі правила для інвесторів, направлені на захист вітчизняних суб'єктів господарювання, національних інтересів та принципів ведення бізнесу.

1.2. Зарубіжний досвід залучення іноземних інвестицій для прискорення соціально-економічного розвитку.

За рахунок іноземних інвестицій став можливим бурхливий розвиток нових індустріальних країн, таких як Сінгапур, Гонконг, Тайвань та Південна Корея, за їх рахунок відбувся стрімкий економічний підйом Польщі.

Хоча Польща на перший погляд ніяк не виділяється серед розвинених країн, деякі цифри говорять про зворотнє. У 2017 році рейтинг Світового банку Doing Business визначив для Польщі 24-е місце серед 190 країн світу за легкістю ведення господарської діяльності. У 2019 році вона перемістилася на 40 місце [9]. А за інформацією FDI Intelligence (підрозділи Financial Times Ltd.) – перше місце в Європі і третє у світі (після Китаю і США) за привабливістю вкладень у виробництво [10].

Польща так як і Україна була соціалістичною державою і перейшла на ринковий тип економіки у 1989 році. Вона є успішним прикладом правильного переходу до нового типу економіки і це видно при порівнянні сучасної економіки Польщі та країн СНД. Першими кроками їх уряду були радикальні ринкові реформи в напрямку мінімізації втручання держави в ринкові відносини, що допомогло подолати гіперінфляцію та забезпечити щорічний стабільний ріст

ВВП. Польща взяла курс на членство в НАТО та ЄС. Все це заклало основу сприятливого інвестиційного клімату держави.

Стратегічним кроком також було проведення фондової форми продажу державних активів для національних та іноземних інвесторів. Сьогодні Польща знаходиться у 20-ці найбільших отримувачів прямих іноземних інвестицій у світі, а також за даними звітів компанії EY була у першій п'ятірці найпривабливіших європейських країн для інвестування капіталів [11].

Перші роки трансформації польської економіки не характеризуються стрімким ростом іноземних інвестицій. Однак послідовне впровадження ринкових реформ та реструктуризаційних процесів в економіці, відчутне покращення макроекономічних показників, а також економічного законодавства, стабілізація зовнішньої та економічної політики. Поступово з року в рік, збільшувався обсяг іноземних інвестицій в польській економіці. Динаміку ми можемо побачити на графіку (рис.1.1)

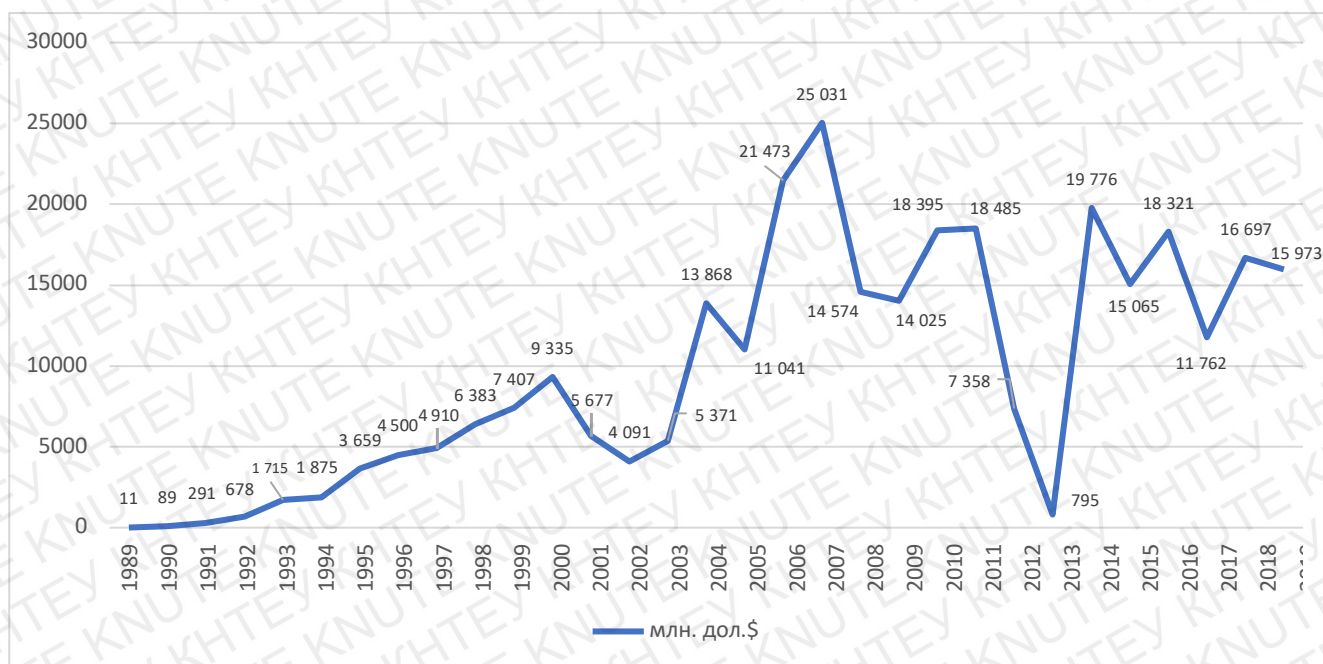

Рис.1.1. Прямі іноземні інвестиції в економіку Польщі [12].

У перший рік переходу Польщі на ринкову економіку було залучено всього 11 мільйонів доларів США, однак з того періоду почався стрімкий, плавний ріст обсягів іноземних інвестицій і у 2019 році держава залучила майже 16 млрд. доларів США. У період з 1989 до 2019 року всього було залучено 298 млрд.

доларів США. Причиною таких показників є стабільне економічне зростання, великий ринок збуту, численні податкові пільги і зручне географічне положення. Інвестори виділяють серед сильних сторін польської економіки навички місцевих робітників і витрати на оплату праці, а також потенціал для зростання продуктивності праці.

Багато прикладів успішної державної інвестиційної політики є серед азійських держав. Існує так звана азійська модель державної політики залучення інвестицій, яка полягає в тісному взаємозв'язку між державою та інвесторами. Необхідною умовою функціонування такої моделі є сильний приватний сектор та ефективний державний управлінський апарат, який зацікавлений у збільшенні притоків іноземних капіталів [13, с.40].

Азійська модель поділяється на три підсистеми, кожній з яких притаманні свої особливості та стратегії. Кожна підсистема має свою модель функціонування.

Перша підсистема об'єднує нові індустріальні країни, серед яких найбільш привабливими для міжнародних інвесторів є Сінгапур, Малайзія та Південна Корея. Для неї характерний найвищий рівень лібералізації національної податкової системи. Це означає відсутність багатьох видів податків для іноземних інвесторів, що широко застосовуються в інших країнах (податок на додану вартість, податок на майно тощо). Значні податкові пільги, що надаються міжнародним виробничим підприємствам, з одного боку, сприяють підвищенню конкурентоспроможності національних виробників в умовах посилення конкуренції на світовому ринку, з іншого – стимулюють заощадження та інвестиції.

Серед податкових механізмів стимулювання іноземних інвестицій вирішальну роль відіграли: податкові канікули, які надавалися іноземним інвесторам строком на 5 років, податковий кредит та зниження ставки корпоративного податку, особливо в слабо розвинених або нерозвинених регіонах нових індустріальних країн [13, с.40].

До другої підсистеми азійської моделі залучення інвестицій належить технічний та інвестиційний лідер Азії - Японія, в якій механізм стимулювання

інвестицій, що реалізується через систему пільг та преференцій, зіграв помітну роль в економічних досягненнях країни.

Починаючи з другої половини XX століття національна податкова система Японії зазнала найбільших змін як під впливом швидкого процесу глобалізації світових господарських зв'язків, так і у зв'язку зі внутрішніми факторами розвитку. Серед податкових механізмів найбільш привабливим для іноземних інвесторів було надання податкової знижки на НДДКР, зниження податку та прибуток компаній із залученими іноземними інвестиціями та часткове або повне звільнення від сплати податків [13, с.40].

Третя підсистема представлена соціалістичною республікою, яка відіграє важливу роль в організації інвестиційних та технологічних мереж на азійському континенті.. Китайська Народна Республіка на сьогоднішній день одна із найсильніших економік світу в першу чергу завдяки іноземним інвестиціям. За оцінками фахівців, ємність китайського ринку становить 300 млрд. дол., завдяки чому Китай займає друге місце після США за кількістю підприємств з іноземними інвестиціями, на частку яких припадає 75% промислових підприємств та майже 19% виробленої продукції. Пріоритетного значення набувають міжнародні підприємницькі інвестиції, які випереджають обсяги зовнішніх запозичень [13, с.40].

Зростання припливу інвестицій пояснюється політичною стабільністю суспільства, наявністю величезного внутрішнього ринку та тісним зв'язком із китайською діаспорою за кордоном, поступальним економічним зростанням у результаті проведеного курсу реформ та інтеграції у світову економіку. Вирішальним чинником зростання стало також допущення іноземного капіталу в галузі так званої «третьої сфери» економіки (а саме роздрібну торгівлю, нерухомість (довгострокову оренду земельних ділянок під забудову), транспортні, страхові, консультаційні, фінансові послуги, туризм тощо).

Як наслідок, у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business за 2019 рік азійські країни знаходяться у числі перших. Сінгапур знаходиться на другому місці в цьому рейтингу, спеціальний адміністративний район Гонконг – на

третьому, Республіка Корея. – на п'ятому місці, Малайзія – на дванадцятому, китайський Тайвань на п'ятнадцятому місці, а сам Китай – на 31 місці [14].

Для порівняння наведемо дані залучення прямих іноземних інвестицій декількох азіатських країн, у яких стрімкий розвиток відбувся завдяки притоку іноземного капіталу.

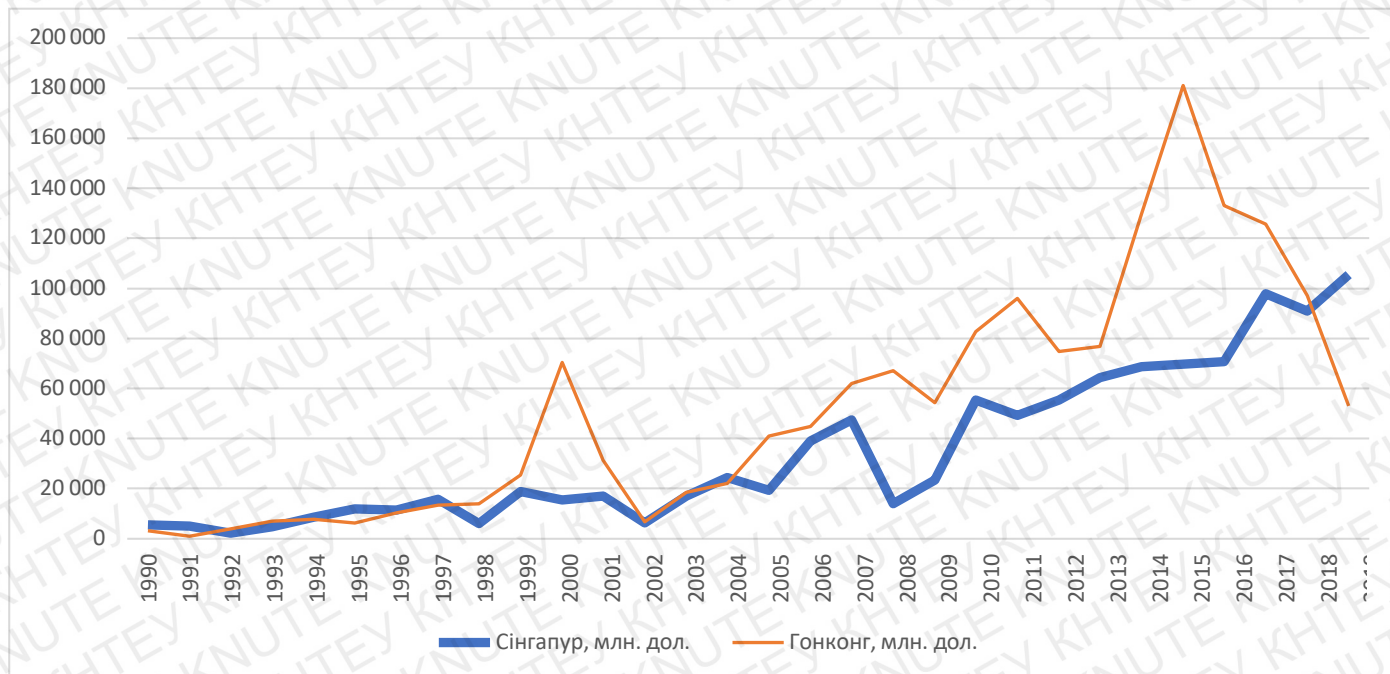

Рис. 1.2. Прямі іноземні інвестиції в економіку Сінгапуру та Гонконгу [12].

Як ми бачимо на графіку (Рис.1.2), зростання цих двох країн дуже подібне, починалося з однакових обсягів та зараз досягнуто схожих результатів. Навіть порівняно з Польщею різниця у цифрах надзвичайна. Якщо брати 2019 рік, різниця між Польщею та Сінгапуром складає майже 90 мільярдів доларів США на користь Сінгапуру та 100 мільярдів якщо порівнювати з Україною.

Також варто зазначити, що Гонконг та Сінгапур займають відповідно перше та друге місце за показником індексу економічної свободи 2019 року серед країн світу [15]. Держави, які знаходяться на верхівці цього рейтингу є лідерами по залученню інвестицій у свої економіки. Це також такі держави як Нова Зеландія, Швейцарія, Австралія, Великобританія. Польща знаходиться на сорок шостому місці, приблизно як і в рейтингу Doing Business. Україна, на жаль, на сто сорок сьомому.

В основі розрахунку Індексу – 12 факторів, котрі є основою економічної свободи країн світу, згрупованих у 4 категорії:

1. Верховенство права (права власності, ефективність судочинства та цілісність уряду);
2. Рівень втручання уряду (податковий тягар, державні витрати та фінансове здоров'я);
3. Ефективність регулювання (свобода бізнесу, свобода праці та монетарна свобода);
4. Відкритість ринку (свобода торгівлі, свобода інвестування та фінансова свобода) [16].

Так як цей індекс має безпосередній зв'язок з рівнем інвестиційної привабливості держави, його складові є своєрідним компасом для країн з низькими показниками обсягів іноземного інвестування.

Як ми бачимо, світова практика надає яскраві приклади успішної інвестиційної політики серед таких держав як Польща, яка має спільне з Україною соціалістичне минуле, країни далекого сходу, які ще в середині минулого століття вважалися бідними. Цей досвід необхідно вивчати, аналізувати та адаптувати до української економіки. Дуже важливою складовою інвестиційної політики є податкова політика держави. Це показують здобутки Азійських країн. Ми також бачимо що сучасні лідери рейтингів Doing Business та індексу економічної свободи це здебільшого ліберальні держави, які націлені на максимальне спрощення господарської діяльності на національному та міжнародному рівні. Варто також розуміти, що не будь-який досвід можна запозичувати, адже Україна має унікальне соціально-економічне та політичне становище, слабкі та сильні сторони, що в сукупності має враховуватися при проведенні інвестиційної політики.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

2.1 Правовий режим іноземного інвестування

Одним із елементів інвестиційної привабливості держави є законодавче регулювання, законодавча база іноземного інвестування. Наявність цих складових забезпечує захист та відстоювання прав та інтересів інвесторів, регулює їх діяльність, визначає розміри податків тощо. Тобто, нормативно-законодавча база визначає наскільки вигідно та легко інвестору буде здійснювати свою діяльність в іншій країні. Ми також маємо певні зобов'язання в рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, реалізацією інтеграційних процесів України в рамках Світової організації торгівлі та інших міжнародних організацій.

Правовий режим іноземного інвестування в Україні має відповідати покладеним зобов'язанням та забезпечувати гідні умови для іноземного інвестора. Необхідною складовою гідних умов є право на захист, яке є основним елементом суб'єктивного права. Захист прав та інтересів іноземних інвесторів визначається як законодавчо закріплена можливість іноземних інвесторів використовувати правоохоронні засоби, які мають на меті відновлення порушеного права та проведення передбачених законом методів які припиняють дії, вчинення яких призвело до порушення певного права.

За термінологією права існує дві форми захисту своїх інтересів: юрисдикційна та неюрисдикційна. Все, що стосується неюрисдикційної форми захисту являє собою сукупність дій особи (інвестора), які він застосовує або може застосувати не звертаючись при цьому за допомогою до правоохоронних органів. Такий вид захисту не регулюється нормативно. Тому увагу необхідно приділяти можливостям юрисдикційного захисту.

Аналіз чинного законодавства дає можливість зробити висновок про те, що способами захисту прав та інтересів іноземних інвесторів можуть бути: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право;

відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках [17].

Основним законом, який регулює ці правові аспекти іноземного інвестування, фундаментом правового режиму іноземного інвестування є Конституція України.

Хоча Закон України «Про режим іноземного інвестування» було прийнято на півроку раніше ніж Конституція, його подальші редакції приймалися згідно з Конституцією.

У ст. 13 ч. 4 основного Закону України йдеться про те, що Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом [18]. Це стосується як вітчизняних так і іноземних інвесторів. Якщо говорити про суб'єктів - інвесторів прямих іноземних інвестицій, то це особи або організації, які мають право власності на не менш ніж 10% власності компанії, в яку вони інвестують, а це означає, що їх діяльність захищається Конституцією України – статтю 13.

Стаття 26 Конституції України говорить, що Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [18]. Якщо особа або організація здійснює свою господарську діяльність та територіально знаходиться в межах України, вона захищена Конституцією і як громадянин іншої держави, і як суб'єкт підприємницької діяльності.

Згідно із ст. 42 Конституції кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [18]. Такі твердження регулюють основні моменти будь-якої діяльності будь-якого суб'єкта на території України та закладає фундамент для конкретних напрямків та суб'єктів. Про інвестиційне регулювання йдеться у ст. 92 Конституції - засади створення і функціонування інвестиційного ринку встановлюються виключно законами України [18], а закони України, тобто інвестиційна політика проводиться Кабінетом Міністрів як зазначено у ст. 116 Конституції. На цьому все, що стосується інвестиційної діяльності в Україні та міститься в нашому основному Законі, вичерпується. Більш детальне регулювання здійснюється згідно з Господарським Кодексом України, Законом України «Про режим іноземного інвестування» та іншими нормативно-правовими актами. Саме сукупність цих законів складає режим іноземного інвестування в Україні.

Усе, що стосується іноземних інвестицій міститься в Главі 38 Господарського кодексу. Тут стисло, у 10 статтях, викладено основні положення, що стосуються поняття іноземних інвестицій, їх здійснення, гарантії тощо. Важливий момент зазначено у ст. 400. Законодавство про іноземні інвестиції. Тут говориться, що Відносини, пов'язані з іноземними інвестиціями в Україні, регулюються цим Кодексом, законом про режим іноземного інвестування, іншими законодавчими актами та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. У разі якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про іноземні інвестиції, застосовуються правила міжнародного договору [19]. Ніщо інше не може впливати на діяльність інвестора з боку закону на території України.

Ключовою складовою інвестиційної привабливості в правових аспектах є гарантії держави, які вона надає іноземному інвестору у разі конкретних подій, непередбачуваних обставин тощо. Щодо гарантій йдеться у статтях 397-399.

З метою забезпечення стабільності правового режиму іноземного інвестування встановлюються такі гарантії для іноземних інвесторів: застосування державних гарантій захисту іноземних інвестицій у разі зміни

законодавства про іноземні інвестиції; гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій органів влади та їх посадових осіб; компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам; гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків та використання доходів від іноземних інвестицій; інші гарантії здійснення інвестиційної діяльності [19].

Держава також гарантує, що іноземні інвестиції не можуть бути націоналізовані, у разі припинення інвестиційної діяльності на території України іноземний інвестор має право на повернення своїх інвестицій не пізніше шести місяців після припинення цієї діяльності, а також доходів за цими інвестиціями у грошовій або товарній формі, якщо інше не встановлено законом або угодою сторін. Іноземним інвесторам після сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів) гарантується безперешкодний негайний переказ за кордон їхніх доходів, прибутків та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах від здійснення інвестицій [19].

Іноземні інвестиції не можуть бути реквізовані органами влади, крім випадків здійснення рятувальних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена реквізиція може бути здійснена лише на підставі рішення органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України, і в порядку, встановленому законом [19].

Якщо державні органи влади незаконними діями або бездіяльністю завдають шкоди іноземним інвестиціям, то законом передбачена компенсація завданої шкоди.

Як ми бачимо, капітал інвестора в Україні надійно захищено законом, якщо цей закон працює належним чином. Інвестор має гарантію захисту а також гарантію компенсацій, якщо захист не забезпечується з тих чи інших причин.

Варто зазначити, що Господарський кодекс дає загальні роз'яснення стосовно правового режиму іноземних інвестицій у статті 394. Важливим фактом є те, що на території України щодо іноземних інвестицій встановлюється національний режим інвестиційної діяльності, за винятками, передбаченими цим Кодексом, іншими законами і чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [19].

Національний режим означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України, що ми показали і що забезпечується Конституцією.

Також законом може бути обмежено або заборонено діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями в окремих галузях економіки або в межах окремих територій України виходячи з інтересів національної безпеки України [19].

Досить стисло у Кодексі йдеться про поняття та види іноземних інвесторів, види та форми, оцінку іноземних інвестицій. Про все це більш детально говориться у законі про режим іноземного інвестування. Цей закон було прийнято у 1996 році, з тих пір він змінювався та доповнювався і зараз актуальна редакція від 21.07.2020 р. Він є основним законом, який регулює конкретні аспекти іноземного інвестування. Багато моментів збігаються з Господарським кодексом та розписані більш детально.

Тут наводиться інвестиційна термінологія, гарантії, діяльність на основі концесійних договорів, а також діяльність в межах вільних економічних зон та порядок розгляду спорів. Наприклад, за Законом, підприємство з іноземними інвестиціями - підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному капіталі якого, за його наявності, становить не менше 10 відсотків [20]. Раніше ми також наводили визначення іноземних інвестицій з цього закону.

Щодо контролю за здійсненням іноземних інвестицій, у ст. 15 говориться, що підприємства з іноземними інвестиціями та установи банків подають статистичну звітність про здійснення іноземних інвестицій відповідно до законодавства [20]. Статистична інформація використовується для розрахунку обсягів сплачуваних до бюджету податків, а також для аналізу стану та тенденцій іноземного інвестування в Україні. Відповідно до ст. 20 оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями здійснюється відповідно до законодавства України [20].

Розділ 5 передбачає діяльність пов'язану з укладаннями контрактів та концесійних договорів. Відповідно до статті 22 - надання іноземним інвесторам

права на проведення господарської діяльності, пов'язаної з використанням об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності і передаються у концесію, відбувається на підставі відповідного законодавства України шляхом укладення концесійного договору [20]. У цьому випадку іноземний інвестор має таке ж право на отримання концесії як і резидент України.

Стаття 23 передбачає, що іноземний інвестор має право укладати договори про спільну інвестиційну діяльність не створюючи при цьому окрему юридичну особу. А у 24 статті описано регулювання такого типу господарської діяльності.

Вільні економічні зони за рахунок податкових пільг та особливого режиму управління активами завжди є привабливими для суб'єктів господарювання, зокрема для іноземних суб'єктів. У зв'язку з цим, Законом «Про режим іноземного інвестування» передбачається, що Специфіка регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах встановлюється законодавством України про спеціальні (вільні) економічні зони. Правовий режим іноземних інвестицій, що встановлюється у спеціальних (вільних) економічних зонах, не може створювати умови інвестування та здійснення господарської діяльності менш сприятливі, ніж встановлені цим Законом [20].

Ще одним елементом правового режиму іноземного інвестування є нещодавно прийнятий Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», раніше його аналогом був Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок". Цей закон має на меті спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів, регулює відносини, що виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу, а також відносини, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках [21].

Слід звернути увагу на міжнародні правові акти, багатосторонні міжнародні угоди, конвенції, учасником яких є Україна, які спрямовані на вирішення проблем та регулювання інвестиційної діяльності на міжнародному рівні.

Першим такого типу документом, який ратифіковано нашим урядом є Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 р. Нею було утворено Міжнародний центр вирішення інвестиційних спорів, метою якого є забезпечення вирішення через примирення та арбітраж інвестиційних спорів між Договірними державами та особами інших Договірних держав у відповідності з положеннями цієї Конвенції [22].

Також Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р містить положення щодо захисту прав та інтересів іноземних інвесторів. Зокрема, йдеться про засоби захисту торгівлі, захист персональних даних, захист інвестицій та порядок вирішення спорів між інвестором і державою, захист від недобросовісної конкуренції, захист прав інтелектуальної власності [23].

Сукупність нормативно-правових актів, які були нами досліджені, складають правовий режим іноземного інвестування в Україні, з якого можна зробити висновок, що інтереси іноземного інвестора захищені належним чином, законом враховано багато аспектів, які зустрічаються досить рідко, але все ж мають місце в інвестиційній діяльності. Держава надає гарантії, завдяки яким капітал інвестора може бути без перешкод виведено до його держави із збереженням доходів, у випадках, коли це буде необхідно, а також враховано дії на випадок змін у законодавстві.

2.2. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України

Особливості структури прямих іноземних інвестицій та її аналіз показують більш привабливі напрямки діяльності для інвесторів, регіони, суб'єкти яких країн більше зацікавлені у інвестуванні своїх капіталів в український бізнес. Важливо знати цю інформацію так як можна скласти загальну картину прямих іноземних інвестицій, виявити недоліки, загрози та можливості.

Для початку наведемо графічне зображення притоків прямих іноземних інвестицій до України в загальному щоб показати їх обсяги та динаміку за останні декілька років. Це дасть нам змогу пов'язувати загальні зміни зі структурними. Слід зазначити, що з 1 кварталу 2020 року розрахунки прямих інвестицій та офіційну інформацію щодо них надає виключно НБУ, який також виконав перерахунки обсягів прямих інвестицій з 2015 по 2019 рік виключивши з них обсяги реінвестованого капіталу з офшорних зон [24].

З 2014 року розрахунки проводяться без урахування даних з тимчасово окупованої Автономної республіки Крим, міста Севастополь та тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей. У зв'язку з цим на графіку (Рис. 2.1) добре видно падіння обсягів прямих іноземних інвестицій з 2014 року.

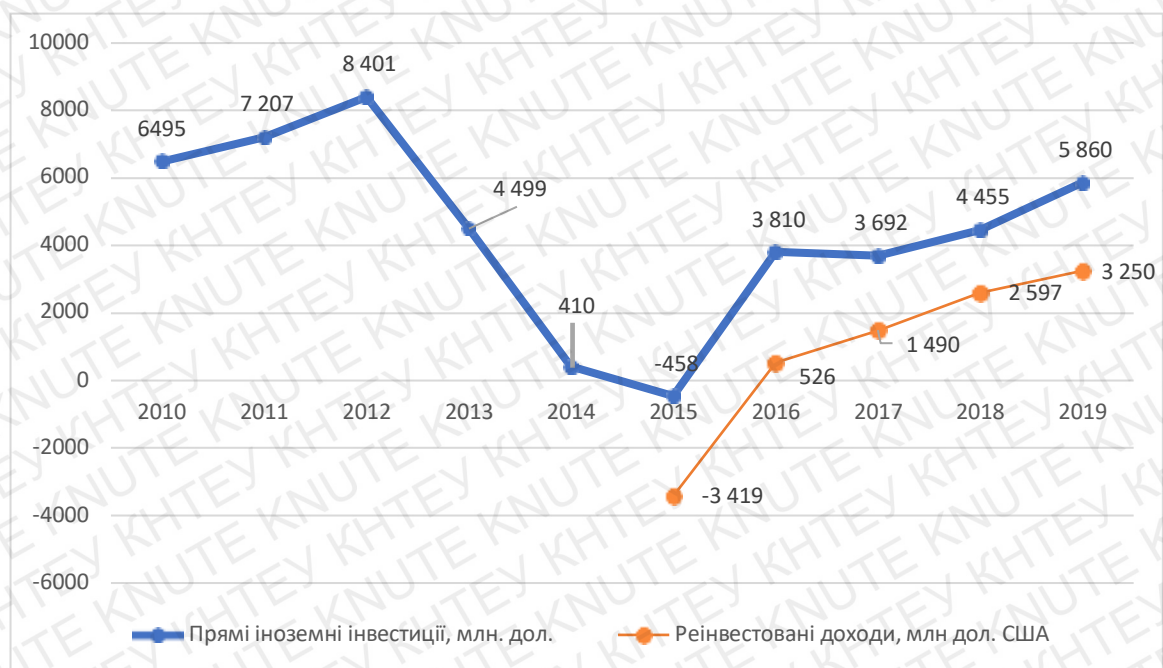

Рис. 2.1. Обсяг залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України та реінвестованих доходів 2010-2019 рр.[25].

У структурі прямих іноземних інвестицій мають місце обсяги реінвестованих доходів, які в статистичних даних до 2015 року не обчислювалися. Як ми бачимо стосовно реінвестування присутній від'ємний показник, це говорить про те, що інвестори зазнали дуже великих збитків у 2015 році. Також причиною від'ємних реінвестованих доходів може бути перевищення обсягів дивідендів, що виплачувалися в поточному періоді, над обсягами накопиченого

чистого прибутку підприємства. Як ми бачимо, цей показник в структурі ПІІ може показувати наскільки ефективно інвестор реалізує вкладений капітал та яку норму прибутку він отримує.

Якщо говорити про галузеву структуру, то важливо розуміти, що є імпортно і експортно орієнтовані галузі господарювання. Перевага тих чи інших сфер в залученні інвестицій означає зміни у платіжному балансі країни та, як наслідок, вплив на суспільний розвиток населення.

На графіку (Рис. 2.2) ми виділили основні галузі господарської діяльності в Україні та показали обсяги прямих іноземних інвестицій за ними за 2017 - 2019 роки. Проаналізувавши дані, ми дійшли висновку, що дев'ять галузей з одинадцяти виросли у порівнянні з минулими роками, такі як професійна, наукова та технічна діяльність та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря виросли надзвичайно. Є і негативні моменти, так ПІІ в сільське, лісове, рибне господарство за два роки зменшилися майже на 300 мільйонів доларів. Структура інвестицій наразі має спрямування як в бік сфери послуг так і в бік промисловості в приблизно рівних обсягах.

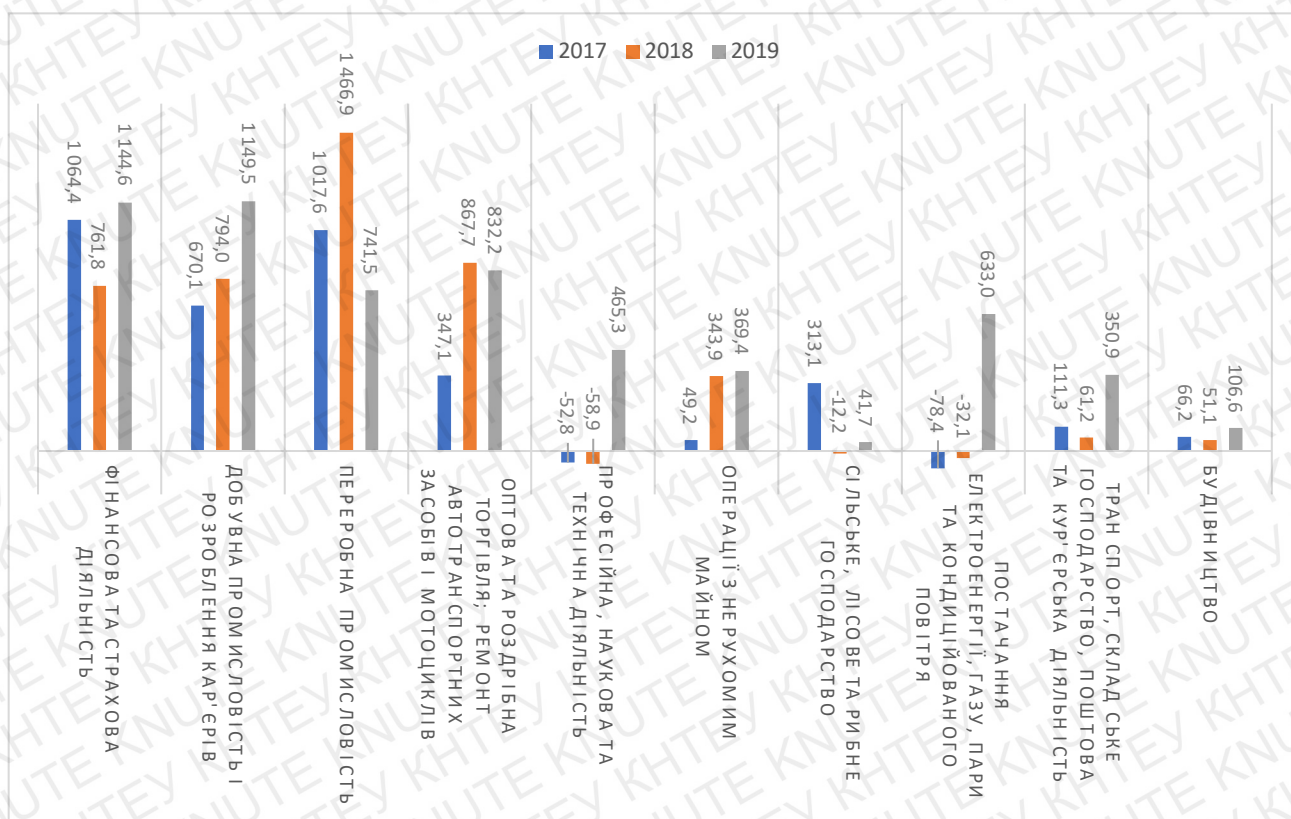

Рис. 2.2. Обсяги прямих іноземних інвестицій за галузями 2017-2019 р. млн. дол. [26].

Таке співвідношення, якщо не брати до уваги величину обсягів, є позитивним, адже промисловість є експортно орієнтованою галуззю економіки, вона покриває негативний ефект від галузей сфери послуг, а також інших галузей, орієнтованих на внутрішній ринок. Потоки ПІІ, що орієнтовані на експорт, їх ще називають “вертикальні ПІІ”, позитивно впливають на міжнародний перерозподіл виробництва та сприяють підвищенню експорту. Як наслідок Україна стає більш конкурентоспроможною на міжнародному ринку. У довгостроковій перспективі це призводить до підвищення показників рахунку поточних операцій та зростанням прибутків від отримання іноземної валюти.

Проте, для забезпечення такого позитивного ефекту, у короткостроковому періоді часто необхідно проводити імпорتنі операції для закупки обладнання, устаткування тощо з метою модернізації та розширення виробництва, вкладень в основні засоби тощо. Завдяки цьому також відбувається плавний перехід від традиційного експорту до експорту продуктів з більшою доданою вартістю та низьким рівнем обробки.

Все ж таки, найважливішим та найприбутковішим є третинний сектор, до якого відносяться фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів, професійна, наукова та технічна діяльність, операції з нерухомим майном, транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність. Ці напрямки забезпечують ліквідність фінансової системи та є передумовою економічного зростання та процвітання.

Високий показник залучення ПІІ у фінансову та страхову діяльність означає покращення стандартів та вимог серед банківського сектору, консалтингу та аудиту, страхових компаній. Так як іноземні інвестори мають право управління в інвестовані компанії, вони адаптують багато складових, які застосовуються в зарубіжних компаніях вищого рівня та якості надання послуг.

Відомо, що Україна є аграрно-індустріальною державою. За 1 квартал 2020 року частка в загальному експорті продукції АПК та харчової промисловості склала 46,2% [27]. Беручи до уваги цю інформацію, парадоксальним є факт, що обсяги залучення ПІІ в сільське, лісове та рибне господарство складають всього

0,7% від загального обсягу ПІІ, залучених в 2019 році. Як наслідок, уряд бажає стимулювати цей напрямок інвестицій створивши в Україні ринок землі.

Регіональна структура залучення ПІІ показує, що 60% усіх інвестицій припадає на місто Київ. Більшість організацій зареєстровано саме в Києві, не дивлячись на те, де вони здійснюють свою діяльність. Проаналізувавши гістограму (Рис 2.3) можна сказати, що ситуація в регіонах України є плачевною. За п'ятьма областями спостерігається від'ємний обсяг ПІІ, майже мільярд доларів США було вилучено з підприємств Донецької області за 2019 рік.

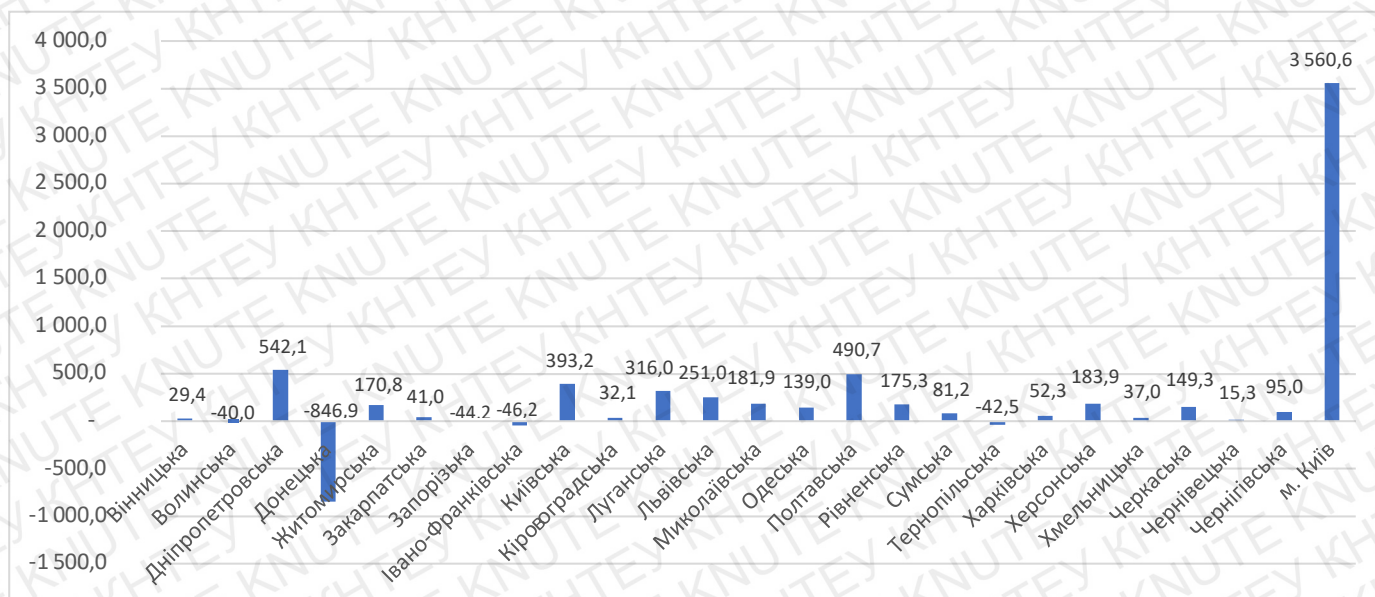

Рис. 2.3. Обсяги залучення прямих іноземних інвестицій за регіонами України 2019 р. млн. дол. [26].

Позитивними на нашу думку є показники у Київській, Дніпропетровській та Полтавській областях. Полтавщина згідно з рейтингом Мінрегіону у 2019 році утримує стійкі позиції серед областей-лідерів за напрямками: «Економічна ефективність», «Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця», «Фінансова самодостатність». Валовий регіональний продукт Полтавщини становив 150,9 млрд грн, а в розрахунку на одну особу — 106,2 тис. грн. Це найвищий показник з-поміж усіх областей України.

Позитивна динаміка в регіоні обумовлена, зокрема, незмінними пріоритетами в діяльності обласної влади: створення сприятливих умов для розвитку підприємництва й поліпшення інвестиційного клімату. Надійним партнером Полтавської облдержадміністрації вже п'ятий рік поспіль є проект

міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який водночас упроваджує свої ініціативи в 4 містах області: Полтаві, Кременчуку, Горішніх Плавнях і Миргороді. За підтримки експертів Проекту ПРОМІС для регіону було розроблено рекомендації щодо залучення й супроводу інвесторів, інвестиційний портал Полтавщини та інвестиційний паспорт Полтавської області [28].

Цей проект створено за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади. Він є прикладом для проведення інвестиційної політики в інших регіонах України.

Наступним структурним поділом прямих іноземних інвестицій є поділ операцій за країнами світу. Такий поділ дає змогу зрозуміти які держави більш зацікавлені у інвестиційних вливаннях в економіку України, для яких держав створені сприятливіші умови та для кого такі умови необхідно створити.

На гістограмі (Рис. 2.4) ми бачимо перелік держав, найбільших за обсягами ПІІ, які надійшли з них. Тут помітний значний дисбаланс, як у випадку з регіональною структурою, одна складова має в рази вищий показник. Кіпр - юрисдикція з вільною ринковою економікою, з найнижчим податком на прибуток в ЄС і ліберальною податковою системою. Республіка Кіпр не є офшором та існує в білому списку ОЕСР, в який входять держави, відповідні вищим податковим стандартам світу. Це пояснюється тим, що в офшорних зонах податки платять тільки резиденти, які працюють всередині країни і звільняються від таких же, які працюють за межами держави. І так, як на Кіпрі немає повного звільнення від податків, і кіпрські компанії платять податок на прибуток в розмірі 10%, українське законодавство відносить компанії Кіпру до числа повноправних учасників міжнародного бізнесу, які не мають характеристик офшорних зон [29].

Кіпр привабливий не лише для українців, а й для багатьох інших суб'єктів господарювання різних країн. Тісні ділові зв'язки між українськими та іноземними бізнесменами в цій країні стимулюють кіпрські компанії інвестувати

В український бізнес. Проте, факт того, що багато інвестицій з Кіпру належать

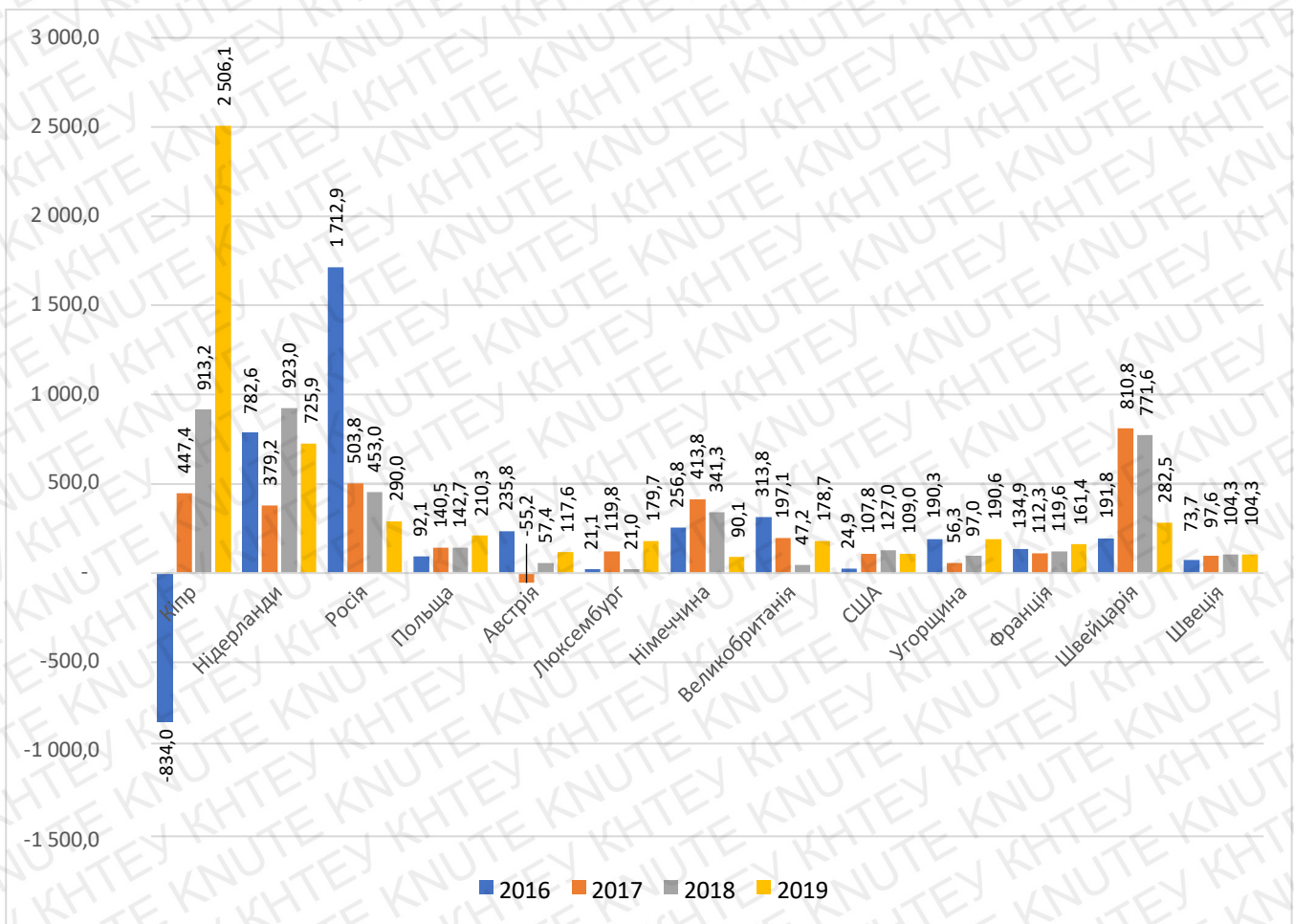

Рис. 2.4. Обсяги прямих іноземних інвестицій за країнами світу млн. дол. 2016 - 2019 р. [26].

українцям варто враховувати при оцінці цифри в 2,5 млрд. дол. США – 42% від загального обсягу усіх ПІІ за 2019 рік.

Стосовно цього, НБУ провів оцінку обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010р. - 2019р. Виявилося, що впродовж 2010 – 2019 років обсяги ПІІ, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) оцінено у 9.4 млрд дол США, що становить 22.8 % від припливу ПІІ в Україну (41.3 млрд дол. США).

Найбільші обсяги round tripping інвестування спостерігались впродовж 2010- 2013 років – в середньому на рівні 32.7% від загального обсягу. 87% таких інвестицій було спрямовано до підприємств реального сектору. В 2014-2015 роках спостерігався відтік коштів з України за такими операціями, що пов'язано з

політичними змінами в країні, а також початком воєнних дій на Сході. У 2016 – 2019 роках спостерігається поступове наростання чистого притоку коштів за операціями round tripping, але вже в менших обсягах, ніж напередодні кризи. В 2016 році вони забезпечили 4.1%, у 2017 – 10.4%, у 2018 – 20.6% приливу ПІІ в Україну. У 2019 році операції round tripping оцінено в 1 млрд дол. США, що становить 34.1% притоку ПІІ в Україну (88.9% їх обсягу - інвестиції до реального сектору). Найбільші обсяги операцій round tripping здійснювались через Кіпр, Нідерланди, Швейцарію та Австрію [30]. Детальніші результати досліджень зазначені в додатках в таблиці А.1 та Б.1. Також, що стосується Кіпру, то надзвичайним є показник відтоку у 2016 році, проте, у 2015 році він був ще більшим і складав 2,9 мільярдів доларів США.

Інші держави мають в рази менші показники обсягів інвестування. Варто зазначити, що Росія – держава-агресор стосовно України, проте, вона була лідером за обсягами залучення ПІІ у 2016 році та є третім за обсягами ПІІ інвестором у 2019 році, випереджаючи усі інші держави Європи та світу окрім Кіпру та Нідерландів. І якщо порівнювати з 2015 роком, то обсяги інвестицій зменшилися в 10 разів.

Аналізуючи вищенаведені дані, ми дійшли висновку, що серед структурних показників прямих іноземних інвестицій існує багато дисбалансів, парадоксів та негативних фактів, що є результатом не лише інвестиційної політики держави та регіонів, а й внутрішнім економічним, політичним та соціальним становищем України. Необхідно дослідити які саме проблеми є причиною таких результатів та які є шляхи їх вирішення.

2.3 Проблеми залучення іноземних інвестицій

Так як показники залучення прямих іноземних інвестицій в Україну з кожним роком падають, вони є нижчими аніж, наприклад, у Польщі, приблизно удвічі, очевидним є висновок, що наша держава має ряд проблем у напрямку інвестиційного клімату та інвестиційної політики. Їх розуміння та вивчення дає

правильний вектор діяльності уряду та досвід, завдяки якому ці проблеми вдасться уникнути в майбутньому.

Обсяг залучення іноземних інвестицій залежить від багатьох факторів, які в загальному утворюють поняття «інвестиційний клімат». Відносно цього поняття Україну можна вважати інвестиційно привабливою за такими складовими:

- наявність значного природно-ресурсного потенціалу;
- низька вартість робочої сили;
- великий споживчий ринок;
- високий показник освіченості населення;

Серед складових інвестиційного клімату, за якими Україна не є інвестиційно привабливою виділяються такі:

- фактична нерівність умов ведення бізнесу для іноземців відносно вітчизняних суб'єктів господарювання;
- відсутність стабільності в політичному та економічному розвитку;
- недосконала судова система
- відсутність стабільності у зв'язку з карантинними обмеженнями;

Європейська бізнес асоціація (далі – ЄБА) щорічно проводить дослідження стану інвестиційної привабливості в Україні на основі опитування, яке включає 5 основних запитань з оцінкою від 1 до 5 балів і охоплює більше ста керівників найбільших компаній. ЄБА складало кінцеві результати свого аналізу за такими питаннями:

1. Як ви оцінюєте інвестиційний клімат в Україні в цілому?
2. Як ви оцінюєте поточний інвестиційний клімат для вашої компанії порівняно з попередніми 6 місяцями?
3. Які ваші прогнози стосовно інвестиційного клімату у найближчі 6 місяців?
4. Чи вигідно буде інвестувати в Україну в найближчі 6 місяців?
5. Які ваші очікування щодо ведення бізнесу у вашому секторі у найближчі 6 місяців?

За даними ЄБА 1-ше півріччя 2020 року оцінили в 2,51 балів, що на 0,44 балів нижче за показник 2019 року. 62% опитаних вважають поточний

інвестиційний клімат несприятливим, 34% вважають інвестиційний клімат нейтральним і лише 4% вважають інвестиційний клімат сприятливим. Серед негативних факторів у опитуванні виділили наступні:

- слабка судова система - 87%;
- високий рівень корупції - 77%;
- тіньова економіка - 71%.

Конкретно опитувані виділяють відсутність верховенства права, ротації в складі Уряду, відсутність прогресу в реалізації реформ, COVID-19, корупція, тиск на НБУ, політична та економічна нестабільність, уповільнення темпів реформ [31].

Ми проаналізували дані індексу інвестиційної привабливості за період з 2012 по 2020 рік. За цей період показник індексу коливався в межах від 2,12 у 2013 році та 3,09 у 2017 та 2018 роках. Розглянувши дані по кварталах ми побачили, що найгірша ситуація за останні 8 років була в 4 кварталі 2013 року. Тоді показник індексу становив мінімальні 1,81 балів. Європейська бізнес асоціація визначила негативний поріг нижче 2, за якого інвестиційний клімат вважається несприятливим. Саме в період початку Революції гідності Україна мала несприятливий показник за опитуванням ЄБА [32].

В середньому показники по рокам відповідають нейтральному рівню інвестиційної привабливості, який почав зростати з початку 2014 року коли Україна взяла стрімкий курс на євроінтеграцію. До 2018 року певна зростаюча тенденція зберігалася, проте у 2019 році змінилася на спад у зв'язку зі зміною, на нашу думку, голови держави та уряду, що викликало певне занепокоєння серед членів ЄБА.

Щороку, в Давосі, 23 січня проходить Всесвітній економічний форум, предметом обговорення якого є всесвітньо важливі питання в галузях економіки, охорони здоров'я та екології. У 2018 році на цьому заході обговорювали питання стосовно того, чому в Україну не хочуть вкладати гроші. Як зазначали учасники, проблеми є очевидними, а саме це високий рівень корупції, недовіра до судової системи, нестабільність національної валюти, монополізація ринків, військовий

конфлікт на сході та порушення суверенітету держави. Деякі проблеми є аналогічними до проблем, зазначених ЄБА.

Європейський парламент надав свій коментар стосовно затягування реформ: «Ми хочемо назвати сфери, де реформи затягуються. Це судова реформа, антикорупційні інституційні основи, зокрема антикорупційний суд, земельна реформа, приватизація державних підприємств. Це ті сфери, де є потреба в прогресі. Інакше годі було очікувати інвестицій, без яких не буде швидкого розвитку». Варто зазначити, що на сьогоднішній день частина реформ виконана. Антикорупційний суд створено у квітні 2019 року відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії Ради Європи. Також було знято мораторій на продаж землі. Закон про приватизацію державного майна було прийнято тоді ж у січні 2018 року. Відзначимо, що в документі виписана можливість використовувати для іноземних інвесторів норму «англійського права». Мінекономіки зазначили, що це підвищить привабливість українських об'єктів для іноземних покупців, а ЄБРР заявили що закон про приватизацію позитивно вплине на приплив інвестицій. Тут можна зробити висновок, що влада рухається у правильному напрямку [33].

У Світовому банку серед необхідних реформ назвали земельну. Голова організації Джим Йон Кім вважав, що підвищення прозорості та відкриття ринку землі збільшить інвестиції в Україну. Він заявив, що прихід інвесторів до цього сектора призведе до підвищення продуктивності. Для мільйонів людей – власників паїв і ділянок – це додаткові доходи від оренди, це дасть можливість наповнити бюджет і вивільнити кошти, які можна буде направити на інші напрямки, зокрема на охорону здоров'я [32].

НБУ відзначив іншу проблему, яка негативно впливає на інвестиційний клімат в державі. Це нестабільне макроекономічне середовище, яке в першу чергу включає нестабільність показників інфляції та її високий рівень.

Як ми зазначали раніше, в Україні існує велика проблема залучення прямих іноземних інвестицій у регіонах, так як на Київ припадає 60% усіх ПІІ, це означає 40% ПІІ для 24 областей. Інвестиційний клімат регіону як і держави загалом складається із правових, економічних та соціальних умов ведення інвестиційної діяльності в регіоні, що безпосередньо впливають на рівень ризикованості

іноземних інвестиційних вкладень та, як наслідок, на рівень їх дохідності. Він відображає два складових елемента – інвестиційну привабливість та інвестиційну активність в регіоні. Ці складники мають проблеми, які необхідно дослідити.

Інвестиційний клімат регіонів вивчали О. Лиса та С. Адонін. У своєму дослідженні на основі спостережень та аналізу даних, таких як інвестиційна привабливість кожного окремого регіону та ділова активність на їх територіях, вони зробили висновки стосовно існуючих проблем.

Науковцями було зазначено, що більшість іноземних інвестицій вкладаються у вже існуючі об'єкти інвестування, тому їх найбільші потоки здійснюються в регіони, де найвища ділова активність, найбільша кількість підприємств та найвищий рівень урбанізації. Також багато інвестицій надходять від міжнародних фінансових організацій, які звичайно надходять до столиці, а звідти розподіляються між регіонами. Відбувається масовий відтік інвестицій з регіонів, які межують із зоною військових дій (східні, центральні, південні регіони), а також існує низька зацікавленість регіональних органів влади й управління в залученні інвестицій, їх корумпованість та бюрократизм, недостатній рівень державної підтримки інвестиційної діяльності, неналежним чином розвинута система підготовки інвестиційних програм і проектів для залучення інвестицій. Щодо портфельних інвестицій було зазначено щодо недостатньої розвиненості фондового ринку та інвестиційної інфраструктури, що не дозволяє залучати інвестиції у формі акцій, облігацій тощо [33].

Вищезазначені проблеми регіонів є актуальними і єдиними кроками у їх вирішенні на нашу думку є діяльність, яка проводиться у Полтавській області, де вже п'ятий рік поспіль реалізується проект міжнародної технічної допомоги «ПРОМІС» за активної підтримки місцевої влади та активна політика нинішньої державної влади у напрямку вирішення конфлікту на заході України шляхом процедури розведення військ, дотримання Мінських домовленостей, що також має певний позитивний результат. В цілому, регіональний інвестиційний клімат в основному перебуває в безпосередній залежності від інвестиційного клімату держави, покращення якого буде впливати на покращення обсягів залучення іноземних інвестицій до усіх областей України.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

3.1 Напрями покращення інвестиційного клімату в умовах карантинних обмежень.

2020 рік став кризовим для всієї світової економіки через пандемію коронавірусу, яку ВООЗ оголосила 11 березня. Показники обсягів прямих іноземних інвестицій, які доступні на даний момент, говорять про надзвичайно несприятливі умови для інвесторів. Так, якщо брати до уваги перше півріччя 2020 року, то за 1 квартал відтік іноземних інвестицій склав 1,55 мільярдів доларів, проте у 2 кварталі надійшло 1,25 мільярдів доларів, у підрахунку за півроку ПІІ в Україну складають мінус 300 мільйонів доларів [34].

На сьогодні усі країни світу намагаються адаптуватися до небачених раніше обставин, стримуючи падіння ВВП, ділової активності, зростання безробіття та інфляції. Проблеми є у всіх сферах господарської діяльності і не тільки. Проблеми інвестиційного клімату, які існували раніше, лише посилюються разом із зародженням нових. Для інвестиційної діяльності в подібних умовах необхідно створювати адаптований до таких умов підхід, і це вже відбувається в багатьох напрямках політики держави.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України зробило виклад кроків на напрямів, які було реалізовано державою для підтримки економіки. Деякі з них стосуються іноземних інвестицій опосередковано, а деякі – безпосередньо.

Зокрема, у напрямку напрацювання стимулів для інвестиційної привабливості України було вдосконалено законодавство щодо державно-приватного партнерства. Прийнято сім розроблених міністерством постанов, які вдосконалюють процедури взаємодії між державою і приватним партнером. Також подано до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до Податкового кодексу України щодо реалізації проектів на умовах ДПП [35]. Стосовно державно-приватного партнерства варто зазначити, що це є провідний

метод регулювання господарської, зокрема інвестиційної діяльності між державою та бізнесом, який активно застосовується в розвинених країнах.

Відповідно до українського законодавства, існує ряд основних форм здійснення державно-приватного партнерства. Сюди відноситься договір управління майном (виключно за умови передбачення у договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства, інвестиційних зобов'язань приватного партнера); договір про спільну діяльність; концесійний договір та інші договори, укладені в рамках державно-приватного партнерства і можуть містити елементи різних договорів, умови яких визначаються відповідно до цивільного законодавства України [51].

Дуже важливим кроком, який характеризує таку форму ДПП, як концесійний договір, на нашу думку, є проведення перших прозорих концесійних конкурсів щодо портів "Ольвія" та "Херсон" за якими вже підписано два концесійних договори (26.06.2020 – Херсон, 20.08.2020 - Ольвія). Переможець концесійного конкурсу порту "Херсон" компанія "Рісоіл-Херсон" (Швейцарія-Грузія) інвестує 300 млн гривень у розвиток порту впродовж чотирьох років, а переможець конкурсу порту "Ольвія" компанія "QTerminals" (Катар) вкладе в розвиток порту впродовж 5 років 3,4 млрд гривень [35].

Такого виду аукціони мають залучати велику кількість іноземних інвесторів та відповідно не обмежуватися лише вітчизняними покупцями. Ці два об'єкта, концесії будуть модернізуватися та керуватися з використанням іноземного досвіду та ресурсів, що є позитивним моментом для української водної інфраструктури.

Було підписано проектний документ між Мінекономіки та Секретаріатом Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО): «Глобальна програма еко-індустріальних парків в Україні: реалізація на місцевому рівні». Реалізація проекту має на меті допомогу існуючим і новим індустріальним паркам досягти вищих економічних, екологічних і соціальних показників діяльності шляхом запровадження моделі еко-індустріального парку [35].

На сьогоднішній момент в Україні функціонує близько п'ятдесяти індустріальних парків, натомість в Польщі їх декілька сотень. В нашій державі

досить слабе стимулювання діяльності індустріальних парків, тому навіть не всі існуючі парки проходять процедуру держреєстрації, єдиною перевагою якої є отримання державних пільг, що відбувається досить рідко. Такого виду утворення є потужним інструментом залучення іноземних інвестицій, тому будь-які кроки розвитку у цьому напрямку є позитивними.

Мінекономіки взяло участь у розробці проекту Закону України "Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями». 21.07.2020 р. Верховною Радою України законопроект № 3760 прийнято у першому читанні. Законопроектом передбачено підтримку як вітчизняних, так і іноземних інвесторів, що реалізують інвестиційні проекти, в рамках яких створюються нові робочі місця та обсяг інвестицій від 30 млн євро, у сферах переробної промисловості, інфраструктури, логістики, поводження з побутовими відходами, туризму, охорони здоров'я, освіти, спорту. Державна підтримка, яка становить до 30 відсотків від планового обсягу інвестицій за проектом, включає, зокрема: податкові пільги; надання права на користування земельною ділянкою; забезпечення об'єктами суміжної інфраструктури [35].

Цей закон є заходом, який має ряд вимог до інвестора та, судячи з тексту, на нашу думку, має стимулювати залучення інвестицій для тих підприємств та організацій, які зацікавлені у виділених напрямках діяльності та зможуть забезпечити відповідний рівень інвестицій та кількість робочих місць.

Також було здійснено перезапуск проекту UkraineInvest. Офіс консультуватиме інвесторів щодо можливого місця реалізації проекту, інвестиційних стимулів, особливостей умов реалізації проекту та процедури укладення інвестиційного договору з Урядом, інших питань, пов'язаних з підготовкою договору та реалізацією проекту [35].

Проаналізувавши цей проект, стало відомо, що UkraineInvest є урядовим офісом із залучення та підтримки інвестицій, створений у 2016 році для залучення прямих іноземних інвестицій та допомоги існуючим інвесторам у розширенні свого бізнесу в Україні [36]. Цей цифровий інструмент є довідником для іноземного інвестора, що спрощує доступ до інформаційних ресурсів щодо інвестицій, а також має на своїй базі команду фахівців, які допомагають

інвесторам у будь-яких питаннях. На нашу думку це важливий елемент інвестиційної привабливості, особливо для інвесторів, які малознайомі з українською економікою та законодавством.

Важливим кроком влади в кризовий період було створення програми стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19 «Економічне відновлення». У підготовці цієї Програми взяли участь більше 90 розробників, серед яких аналітичні центри, бізнес-асоціації та окремі компанії.

Програмою передбачена реалізація близько 230 заходів, багато з яких вже впроваджено. Ініціативи спрямовані на покращення доступу до фінансів, доступу до ринків, вдосконалення регулювання, сприяння модернізації, сталому розвитку галузей та боротьбу з безробіттям. Заходи розроблені для 6 секторів (промисловість, сільське господарство, енергетика, транспорт та інфраструктура, інформаційно-комунікаційні технології, сфера послуг) та за функціональними напрямками (підтримка МСБ, стимулювання міжнародної торгівлі, залучення інвестицій, розвиток інновацій, розвиток ринку праці, розумне регулювання економічної діяльності) [35].

Для інвестиційного клімату важливими є усі функціональні напрямки та усі сектори, охоплені програмою. Зазначені сектори економіки також є найбільшими отримувачами прямих іноземних інвестицій, тому важливо розуміти які антикризові заходи пропонуються урядом, адже секторальна інвестиційна привабливість є складовою інвестиційної привабливості держави.

У промисловості було запропоновано кроки щодо оптимізації карантину. Для попередження зупинки або зменшення обсягів виробництва рекомендується впровадити на період карантину особливий режим роботи залізниці, морських портів і прикордонних переходів, що передбачає їх безперебійну роботу, та пріоритет перевезень продукції вітчизняного виробництва перед транзитними перевезеннями. Потрібно також розширити дозвіл на спецперевезення для мобілізації приватних перевізників для транспортування робітників на виробничі об'єкти [37].

Антикризові заходи в промисловості включають покращення доступу до фінансів. Так як в умовах кризи промислові підприємства стикаються з дефіцитом

ліквідності, то пропонується провести заходи, спрямовані на збереження коштів компаній за рахунок зниження податкового та адміністративного тиску, зменшення витрат на сировину, транспортування та енергетику. Вони дозволять мінімізувати падіння виробництва, зайнятості та експорту у галузі [37].

Важливим моментом цих заходів є те, що зниження податкового та адміністративного тиску на промисловість підвищує тиск на Державний або місцевий бюджет, щоб це відбувалося збалансовано, на нашу думку, податкове навантаження має перекладатися на галузі, які меншою мірою піддаються негативному впливу коронавірусної кризи.

Для покращення доступу до ринків необхідні ефективні інструменти просування експорту та полегшення доступу для підприємств до ключової сировини. Водночас, в умовах погіршення кон'юнктури на зовнішніх ринках, важливо стимулювати промислове виробництво шляхом нарощування внутрішнього попиту через державні закупівлі та шляхом захисту локального виробника [37].

Це проблемне питання, адже промисловість це галузь, яка орієнтована на експорт, проте, в той же час залежна від імпорту, тому товарні поставки з інших держав також затримуються, знижуються обсяги і так далі.

У напрямку модернізації та сталого розвитку в кризовий час варто використати для підготовки передумов зростання шляхом насичення сектору обладнанням для переходу до виробництва з вищою доданою вартістю, проектування та будівництва інфраструктури індустріальних парків для залучення інвестицій, сприяння екологічній модернізації [37].

Індустріальні парки, як ми бачимо, є пріоритетним напрямком в антикризовій політиці. Загалом, цей напрямок, на нашу думку, потрібно вводити поступово в умовах дефіциту грошових ресурсів, він не має бути пріоритетним, а також застосовуватися в період послаблення кризи.

Наступним сектором, в якому необхідно запроваджувати антикризові заходи, є аграрний. Як ми знаємо, прямі іноземні інвестиції в сільське господарство є не виправдано низькими через значну монополізацію цієї галузі, відсутність ринку землі. За перше півріччя 2020 року відтік ПІІ за сільським,

лісовим та рибним господарствами склад 23,3 мільйона доларів США [34]. Загалом, причиною такого падіння є обмеження збуту, зокрема на відкритих ринках для домогосподарств, та зниження обсягів виробництва.

Кроки, які пропонуються для зменшення впливу пандемії, включають мінімізацію впливу обмежень на логістику працівників, транспортування товарів та їх продаж через традиційні канали збуту, із дотриманням безпечних умов діяльності. Щодо доступу до фінансів, то пропозиції у цьому напрямку формувалися на основі проблеми браку потужностей для переробки та зберігання продукції. Пропонується запровадження програм по формуванню місцевої доданої вартості та підвищення ефективності державних субсидійних програм. Доступ до ринків програмою планується забезпечити шляхом налагодження каналів дистрибуції, покращення доступу до знань та інформації щодо підвищення ефективності виробництва та організації продажів та допомоги у виході на експортні ринки. Для довгострокового розвитку сектора та покращення інвестиційного клімату, необхідним є створення сприятливого регуляторного середовища для виробників. Для цього, розроблені антикризові заходи спрямовані на зменшення витрат підприємств у агросекторі від неефективного регулювання, забезпечення вчасного надання всіх адміністративних послуг в умовах карантину та збільшення прозорості ринку [37].

Сфера послуг за перше півріччя 2020 року не втратила, а залучила більше 600 мільйонів доларів США. Це сфера, яка певною мірою обслуговує промисловість та сільське господарство. Вона також знаходиться в кризовому становищі через нестачу фінансових ресурсів, зниження попиту та збуту, податковий тиск тощо.

Ініціативи стосовно сфери послуг включають розширення існуючих державних програм кредитування, а також грантову підтримку суб'єктів, що ведуть діяльність у сфері культури, збільшення попиту на послуги сектору через державні закупівлі, а також надати бізнесу допомогу для трансформації та адаптації до нових умов ведення діяльності, знизити податкові та інші зобов'язання для представників найбільш постраждалих секторів, забезпечити

врегулювання всіх аспектів карантинних обмежень, та забезпечити довгострокове бачення розвитку секторів [37].

Ситуація в енергетичній галузі має вплив на вартість тарифів для бізнесу та населення. Експерти вважають, що при послабленні карантинних обмежень має збільшитися споживання електроенергії, газу, нафти та нафтопродуктів, що має зберегти робочі місця та зупинити зростання соціальної напруги. Ручне регулювання сектору призвело все ж до падіння цін на електроенергію, що у довгостроковій перспективі починає призводити до дефіциту коштів, спрямованих на покриття операційних витрат.

Для зміни ситуації пропонується ліквідувати заборгованості між учасниками ринку, що забезпечить уникнення зупинки енергетичного підприємства та дефолту відновлювальних джерел енергії, стабілізувати оптові ціни для забезпечення ліквідності всіх учасників ринку, що дозволить забезпечити усіх учасників достатніми коштами для підтримки операційної діяльності, поступово переглянути тарифи для домогосподарств, що дозволить забезпечити фінансову стабільність на ринку [37].

Дуже складним є стан транспортної галузі та інфраструктури. За сукупністю напрямків транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, за перше півріччя 2020 року відтік прямих іноземних інвестицій склав більше 100 мільйонів доларів, хоча, у другому кварталі, спостерігався незначний приріст [34]. Постійні обмеження пасажирських перевезень не компенсувалися навіть збільшенням активності в кур'єрській та поштовій діяльності.

Уряд пропонує провести заходи спрямовані на збереження коштів компаній за рахунок зниження податкового тиску, тиску зобов'язань по орендних та лізингових платежах, а також фінансової підтримки, заходи дозволять забезпечити життєздатність підприємств та зроблять можливим поступовий вихід з кризи. Для швидкого відновлення та розвитку транспорту і суміжних галузей рекомендоване створення незалежного регулятора тарифів, перегляд розміру та використання портових зборів; оновлення регулювання ринку ВТК та закупівлі дорожніх робіт сприятиме підсиленню конкуренції та підвищенню якості послуг; зміни до режиму прапора та гармонізація вітчизняних норм безпеки з

міжнародними сприятимуть розвитку українського водного транспорту. Кризовий час рекомендовано використати для підготовки передумов для зростання шляхом проведення реформ залізниці та АМПУ, запуску річкової галузі, забезпечення ефективного використання ресурсів та інвестицій для державних транспортних та інфраструктурних компаній [37].

Усі вищезазначені функціональні напрямки також розглядалися в контексті малого та середнього бізнесу, міжнародної торгівлі, інвестицій та інновацій. Саме місцевий малий бізнес на відміну від великого і ТНК має антикрихіть, як доводить нинішня пандемія коронавірусу.

За рахунок міжнародної технічної допомоги планується створення національної он-лайн автоматизованої платформи (он-лайн Центру підтримки малого та середнього бізнесу) сталого підприємництва як єдиного вікна дистанційного доступу до інформації, фінансування, навчання, консультування та миттєвої он-лайн аплікації малого та середнього бізнесу до діючих програм державних, банківських, донорських, прямих інвестицій тощо [38, с.15].

В умовах пандемії дуже багато рішень пов'язані з цифровізацією, створенням он-лайн інструментів та в загальному проведення кроків, які мінімізують особисту присутність підприємців в тих чи інших державних структурах. Насправді, це позитивні кроки на зустріч мінімізації бюрократії та людського фактору в прийнятті бізнес рішень та розвитку ділової активності в цілому.

У цьому ж напрямку планується забезпечення суб'єктам малого та середнього бізнесу доступу до безкоштовної інформації про можливості започаткування та розвитку бізнесу на локальному рівні через мережу Інформаційних пунктів підприємця та консалтинг-зон. Цікавим є напрямок розвитку бізнес інкубаторів. Задля цього хочуть створити та просувати інкубаційні та акселераційні програми розвитку підприємницької культури для підприємств пріоритетних секторів економіки та відповідно створення інфраструктури у вигляді національної мережі з 24-х дієздатних інноваційних бізнес-інкубаторів (ІБІ) за стандартами Європейської мережі бізнес- та інноваційних центрів (EBN) [38, с.16].

Стосовно міжнародної торгівлі передбачається, що в наступні роки економічна політика концентруватиметься на забезпеченні ефективного функціонування та координації інституцій із сприяння експорту, створенні інституту торгових представництв та гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. Що стосується інвестицій, то планується залучення міжнародних фінансових організацій до підготовки та реалізації інвестиційних проектів, звільнення додаткового інвестиційного ресурсу всередині держави у результаті завершення структурних реформ (земельна реформа, приватизація) та масштабної дерегуляції. Розвиток державного сектору економіки відбуватиметься шляхом залучення приватних інвестицій на умовах державно-приватного партнерства, у тому числі концесії. Як свідчить міжнародний досвід, найбільш ефективним державно-приватне партнерство є у сферах транспортної інфраструктури, енергетики, житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, спорту [38, с.10].

Варто також зазначити ряд конкретних кроків у напрямку залучення інвестицій в економіку України. Важливим для регіонального інвестиційного клімату, на нашу думку, є удосконалення системи корпоративного оподаткування в частині впровадження спеціальних правил оподаткування податком на прибуток підприємств у депресивних областях з незначними надходженнями податку на прибуток. Це планується здійснити у 2021 році шляхом подання Кабінетові Міністрів України законопроектів щодо проведення амністії капіталу, внесення змін до Податкового кодексу України, здійснення відповідних організаційних заходів [38, с.23].

Багато заходів планується здійснити стосовно концесій, державно-приватних партнерств та індустріальних парків. Державною установою «Офіс із залучення та підтримки інвестицій» планується застосування нефінансових заходів державної підтримки інвестиційної діяльності (надання методично-консультаційної підтримки, супровід інвестора, промоція, маркетинг, реклама). Міністерство цифрової економіки в грудні 2020 року має на меті впровадження інструменту е-резидентства (портал і правовий механізм) для створення і ведення бізнесу в Україні нерезидентами країни в режимі он-лайн [38, с.26]. Це один із елементів

діджиталізації економічної діяльності. Значно більшою мірою про це йдеться у заходах щодо активізації інновацій в економіці.

Важливою складовою діяльності підприємств та організацій є маркетинг, представлений індустрією заходів, яка в свою чергу також представлена багатьма компаніями з іноземними інвестиціями. До неї належать різні публічні заходи, такі як конференції та виставки, форуми, корпоративні заходи і семінари, рекламні акції та торговельні виставки, музичні і художні події.

Індустрія заходів була оцінена більш ніж в 1,1 мільярда доларів в 2018 році, і очікувалося, що вона буде рости в середньому на 10,3% і досягне 2,3 мільярда доларів в 2026 році. Але після COVID-19 ці прогнози явно змінилися [39]. Унеможливлення проведення традиційних заходів спровокувало новий підхід до проведення такого виду подій. Діджиталізація у світі навіть до пандемії зростала дуже високими темпами, проте, зараз цей напрямок стимулюється і зростає ще швидше.

Єдиним кроком, який був здійснений для можливості проведення масових заходів, - це переведення їх в онлайн формат. Індустрія заходів досить оптимістично сприймає нинішні умови. Її представники зазначають, що онлайн заходи часто вирішують ті ж завдання, що і офлайн, проте, в рамках меншого бюджету. Зараз технології в Україні дозволяють проводити велику кількість різних заходів в он-лайн. Це як ділові заходи, так і культурні та наукові. Для цього створюються нові платформи, розвиваються вже створені, активно використовуються VR (virtual reality) технології, і це можуть бути як іноземні, так і вітчизняні розробки. Такий напрямок оптимізації діяльності в індустрії заходів пояснює зростання обсягів ПП за напрямками інформація та телекомунікації навіть в умовах пандемії. У першому кварталі 2020 року було інвестовано 53 млн. дол., а в другому – 118 млн. дол [34].

Також представники галузі зазначають, що криза традиційних заходів позитивно вплине на їх якість в майбутньому. Будуть проводитися лише реально необхідні заходи, їх учасниками будуть лише зацікавлені та мотивовані суб'єкти, а це підвищить якість ділової співпраці. Можливість проведення онлайн заходів в

Україні це важлива умова для покращення інвестиційного клімату в умовах пандемії COVID-19.

У такий нестабільний період важко давати будь-які прогнози стосовно динаміки обсягів іноземних інвестицій. Проте, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства все ж має певні прогнози, але надає при цьому п'ять сценаріїв -перспектив розвитку. Матеріали викладені в Консенсусі-прогнозі "Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії" [40], який було складено у квітні 2020 року, а це означає, що ми вже частково можемо порівняти надані прогнози з реальною економічною ситуацією на листопад 2020 року. Консенсус-прогноз – це усереднені значення основних прогнозних показників економічного розвитку України, які розраховані як медіана на основі експертних оцінок учасників опитування провідних фахівців у сфері макроаналізу та прогнозування. Для нас цікаві показники обсягів залучення прямих іноземних інвестицій.

До сценаріїв перспектив розвитку, які надаються, відносять оптимістичний, за якого превентивні заходи, запроваджені Україною, дозволять стримати масове поширення COVID–19 та триватимуть до кінця квітня, починаючи з травня економічна ситуація почне стабілізуватись після тимчасового скорочення активності у березні–квітні.

V–форма: запроваджені заходи дозволять стримати масове поширення COVID–19 в Україні, проте карантин в Україні буде продовжено до кінця II кварталу, що призведе до більш глибокого скорочення економічної активності, проте відновлення зростання буде досягнуто досить швидко.

L–форма: вже прийняті карантинні заходи в Україні ще будуть додатково посилені і триватимуть до кінця II кварталу, що матиме більш негативний вплив на економіку країни, в результаті чого відновлення буде дуже повільним.

Криза: швидко зупинити пандемію не вдасться, у травні кількість хворих швидко зростатиме, що погіршуватиме очікування населення, призводитиме до зупинки все більшої кількості виробництв, в результаті українська економіка поглиблюватиме падіння, яке продовжиться і у II півріччі на тлі світової рецесії.

Також експерти надали власний сценарій за якого передбачалося, що карантинні заходи в Україні будуть тривати до кінця травня, в результаті чого

відновлення буде дуже повільним і матиме L-форму, восени не виключена друга хвиля COVID-19, в період до якої будуть послаблені карантинні заходи, є також більш песимістичний сценарій, за якого українська економіка відновлюватиметься ще повільніше через падіння європейських економік.

У таблиці 3.1 ми можемо побачити очікувані обсяги залучення прямих іноземних інвестицій в залежності від фактичного сценарію у майбутніх періодах.

Таблиця 3.1

Прогноз обсягів залучення прямих іноземних інвестицій за сценаріями
[40]

Показник \ Період	Оптимізм		V-форма		L-форма		Криза		BC	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Приріст прямих іноземних інвестицій (за методологією платіжного балансу), млрд. дол. США	1,5	2,8	1,8	2,5	0,6	1,9	x	x	0,2	-0,2

Дані у випадку кризи відсутні, адже їх неможливо спрогнозувати. Натомість, ми маємо піврічний за 2020 рік показник залучення ПІІ, який ми згадували раніше, він складає мінус 300 мільйонів доларів США. Порівнюючи з таблицею, цей відтік є навіть більшим, аніж річний прогноз за 2021 рік. Проте, це лише попередній піврічний показник і ще також рано робити повноцінну критику консенсусу-прогнозу. Натомість, можна точно сказати, що поточна ситуація вже не відповідає опису прогнозу оптимізму, V-форми та L-форми, а все ж більше схоже на опис кризового сценарію.

Що цікаво, за опитуванням цього ж дослідження стосовно питання, які сфери/галузі будуть, в першу чергу, стримувати економічний розвиток в країні під час та після пандемії у 2020 році, 37% опитуваних говорили саме про інвестиції, 30% - про приватне споживання, 27% - експорт, 6% - державне споживання [40, с.12].

Як ми бачимо, за досить короткий період карантину було розроблено надзвичайну кількість шляхів покращення ситуації. Велика робота була проведена з програмою стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19 «Економічне відновлення». Провідні українські фахівці з різних сфер розробляли стратегію протидії кризі, що означає її якість та Аналіз засвідчив важливе значення мають цифрових технологій в сучасних обставинах.

3.2. Митні та податкові методи подолання наслідків кризових явищ в сфері іноземного інвестування

На міжнародну торгівлю певною мірою впливає ситуація на митних кордонах, у митній діяльності України, яка склалася в умовах пандемії, цьому питанню також було приділено увагу. Усі зміни в торговельній політиці України та країн, з якими ми ведемо торгівлю, знаходяться на моніторингу в Міністерстві закордонних справ України.

Перші кроки для адаптації митної діяльності до умов пандемії були запропоновані Всесвітньою митною організацією (ВМО) і направлені на запобігання поширенню COVID-19. Зроблено це було для уникнення дефіциту кадрів, спричиненого хворобами працівників. Вони включали створення на веб-сайті ВМО спеціальної веб-сторінки, присвяченої коронавірусу, підготовка спільно з ВООЗ "Класифікаційного довідника з кодами ГС медичних товарів для боротьби з COVID-19", підготовка списку пріоритетних лікарських засобів для митних цілей під час пандемії COVID-19, створення окремого розділу "Практика членів ВМО у відповідь на пандемію COVID-19", розміщення інформації організаціями-партнерами про статус пунктів пропуску за видами транспорту у різних країнах світу та забезпечення її постійної актуалізації, проведення глобальної операції під назвою "СТОП" проти незаконного обігу товарів, пов'язаних з COVID-19. Разом з цим було розроблено ряд глобальних заходів, які стосувалися надання пріоритетів для торгівлі такими товарами першої необхідності, як медичні товари, продукти харчування та енергоносії [41].

Україна також запровадила ряд заходів для максимізації ефективності діяльності митної служби в умовах карантин з метою забезпечення безперервного потоку транспорту та товарів через державний кордон. Проте, падіння пропускну здатності митних кордонів все ж відбулося.

У порівнянні з січнем-вереснем 2019 роком, у 2020 році за цей період, за видами транспортних засобів не змінилася лише кількість пропущених морських суден, яка становила 12.4 тис. од. По всіх інших видах транспорту зниження становило від 31.7 % для залізничних вагонів до майже 130 % для автотранспорту. Проте, що важливо це практично не вплинуло на загальні обсяги пропуску товарів через митний кордон України, обсяги яких у фізичному вимірі знизилися лише на 0.2 % [41].

Такого результату було досягнути завдяки тому, що обмеження руху не поширювалися на осіб і транспортні засоби, які займаються перевезеннями вантажів автомобільним, залізничним, морським, річковим, повітряним видами транспорту, а також на рух зовнішньоторговельних товарів як у країнах-партнерах, так і в Україні [42].

Митна політика є важливою складовою міжнародної торгівлі, впливає на прийняття рішень інвесторів, так як інвестор зацікавлений у співпраці з рідною для себе країною, маючи ділові інтереси в Україні. Митна служба провела правильний порядок дій, що допомогло уникнути обвалу обсягів експорту та імпорту.

Особливу увагу варто приділити діям уряду в напрямку регулювання податкової системи в умовах COVID-19. Це є одним із ключових складових, який впливає на прийняття рішень інвесторів у теперішній складній ситуації. Науковими розробками у фіскальній політиці займається науково-дослідницький інститут фіскальної політики. На його базі вже розміщено багато робіт, присвячених реалізації фіскального потенціалу податкової системи та податкове стимулювання бізнесу в умовах подолання негативних наслідків та загроз для економіки, спричинених пандемією COVID-19.

Перший пункт, який було розглянуто, стосується податку на доходи фізичних осіб. Цей податок стягується у розмірі певного відсотка від суми доходу

фізичної особи, тому надходження до бюджету за ним є дуже чутливим до змін в економіці. Так як доходи фізичних осіб в період карантину значно скоротилися, то відповідно виникає дефіцит надходжень за цим податком. Тим не менш, податкова політика держав спрямована не на компенсацію дефіциту, а на податкову допомогу населенню та бізнесу.

Не дивлячись на те, що такі заходи несуть ризик, вони все ж застосовуються. На основі даних міжнародних організацій, у світі зараз застосовуються наступні кроки:

1. відстрочка подання декларації про доходи фізичних осіб;
2. відстрочка сплати податку на доходи фізичних осіб;
3. зменшення ставок оподаткування (наприклад, для галузей, які найбільше постраждали від карантинних заходів);
4. податкові канікули;
5. відтермінування податкових перевірок;
6. відміна штрафів та пені за несвоєчасне подання декларацій та несвоєчасну сплату податку [43].

В Україні поточна діяльність податкової служби характеризується рядом антикризових податкових заходів. Згідно зі змінами, запровадженими під час карантину, подовжено терміни подання декларації та сплати податку на доходи фізичних осіб. А саме, фізичні особи, які зобов'язані подати податкову декларацію про майновий стан та доходи за звітний рік, повинні здійснити це до 1 липня 2020 року, а не до 1 травня, як це було передбачено Податковим кодексом України (далі – ПКУ). Також фізична особа зобов'язана самостійно до 1 жовтня 2020 року сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену в поданій нею річній декларації про майновий стан і доходи за 2019 рік (на відміну від 1 серпня року, що наставав за звітним роком, як це передбачалося раніше) [44]. Також запровадили зміни щодо податкової знижки для витрат на медичні товари.

Інститутом пропонується ряд змін щодо системи акцизного оподаткування. Перевага акцизного оподаткування для виконання державою фіскальної функції полягає в стабільності надходжень та незначній залежності їх від фінансових можливостей окремих категорій споживачів. Крім того, саме віднесення до

підакцизних лише окремих груп товарів передбачає, що таке оподаткування виконує не лише фіскальну, а також регулятивну та розподільчу функції, що особливо важливо в умовах економічної кризи, адже це дозволяє державі швидко і адекватно реагувати на зміни в економіці.

Дуже цікавим кроком у цьому напрямку є пропозиція щодо впровадження акцизного податку на солодкі безалкогольні напої. Використання податків на солодкі безалкогольні напої є однією з рекомендацій «Глобального плану дій з профілактики неінфекційних захворювань і боротьби з ними на 2013–2020 роки» ВООЗ [45]. Це той випадок, коли податок мотивується не лише фінансовою вигодою для держави або для бізнесу, а й покращенням здоров'я громадян, адже на відміну від алкоголю та тютюну, солодкі напої не викликають такої залежності, проте, як говорять багато досліджень негативно впливають на імунну систему людини, що в нинішніх умовах пандемії є надзвичайно негативним фактором.

Оподаткування солодких безалкогольних напоїв запроваджено в таких країнах як, Бельгія, Данія, Ірландія, Іспанія регіон Каталонії, Латвія, Норвегія, Португалія, Хорватія, Франція, Фінляндія, Угорщина, Мексика, Філіппіни, Таїланд, ОАЕ. Найбільш ефективно такий податок функціонує у Франції, Фінляндії та Угорщини. У цих країнах дані показують, що споживання солодких безалкогольних напоїв дійсно вдалося скоротити, при цьому виконано план щодо залучення коштів до бюджету, багато виробників перейшли на виробництво напоїв з меншим вмістом цукру та в загальному змінили філософію своєї продукції у бік корисності. Проте, такі країни як Еквадор, Єгипет, Таїланд невдало запустили акцизний податок. Причиною було введення податку на низькому рівні, був відсутній моніторинг та оцінка впливу на здоров'я, в деяких випадках відсутня політична підтримка, проблеми в реалізації фіскальної політики від надмірного тиску з боку промисловості [46].

У світі, як ми бачимо, вже існує позитивний та негативний досвід введення такого виду оподаткування, що дає змогу адаптувати його під українську економіку та законодавство. В теперішній ситуації це хороший крок для наповнення бюджету та протидії вірусу COVID-19. Найбільш важливим та

водночас складним завданням держави є досягнення балансу між сукупністю заходів в межах фіскальної функції та ефективністю інструментів регулятивної функції акцизного оподаткування.

Для держав, що є членами Африканського форуму податкових адміністрацій було розроблено ряд рекомендацій щодо діяльності податкових служб в умовах сучасної кризи. Багато з цих рекомендацій виконуються всіма державами світу. Список включає оцінювання ризиків, планування сценаріїв, гнучкість сплати зобов'язань (розстрочка протягом певного періоду або припинення платежів за певний період і застосовуватися як до всіх платників, так і до окремих секторів економіки), призупинення застосування штрафів і пені, призупинення контрольних заходів та заходів стягнення (повне або часткове призупинення діяльності у цих напрямках, але продовжуючи здійснювати оцінювання ризиків невиконання норм податкового законодавства), пришвидшення повернення податків, пріоритизація вирішення питань, пов'язаних із товарами першої необхідності, тимчасове зниження податкових ставок, застосування податкових пільг (як вирахувань, так і знижок для підприємств і фізичних осіб з врахуванням ступеня впливу на них пандемії), призупинення авансових платежів [47].

За цими напрямками, як повідомляє МВФ, держави світу витрачають кошти в різних масштабах. Зокрема, у державах із високим доходом ці заходи є комплексними і часто більші 10 % ВВП (у Австралії 10,2 %, Бельгії 14,7 %, Чехії 18 %, Німеччині 27,9 %, Італії 26,4 %, Японії 21,1 %, Польщі 12 %, Швеції 8,1–13,8 %, США 14,5 %). Цікаво, що держави із високим доходом точно оцінюють витрати на боротьбу із кризою, тоді як лише половина відібраних держав із доходом нижче середнього надає оцінки витрат як частку ВВП (зокрема, Єгипет 1,8 %, Індонезія 2,8 %, Індія 0,9 %, Кенія 0,4 %, Марокко 2,7 %, Філіппіни 0,15 %, Сенегал 7 %, Туніс 1,8 %, В'єтнам 1 %, Замбія 3,5 %). Основні витрати спрямовуються на підтримку тимчасово безробітних, посилення спроможності сфери охорони здоров'я та забезпечення ліквідності бізнесу (як малих і середніх підприємств, так і великих компаній, в т.ч. й банків). Окрім того, ряд держав із високим рівнем доходу спрямовує частину коштів на допомогу іншим державам

через МВФ, Світовий банк тощо, тоді як держави із доходом нижче середнього найчастіше є реципієнтами такої допомоги [48]. Стосовно України дані відсутні. Відомо, що на початку створення фонду для подолання наслідків епідемії, кошти, які містилися в ньому складали 66 мільярдів гривень, проте, пізніше, 35 мільярдів було вилучено для будівництва доріг [49].

Офіційний інформаційний портал Кабінету Міністрів України, присвячений питанням коронавірусу містить перелік податкових преференцій, які застосовуються в Україні в період карантину. Цей перелік включає зміни в законодавстві, спрямовані на підтримку бізнесу та зниження податкового навантаження. До заходів належать:

- Обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства;
- Мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок (виключення – перевірки щодо відшкодування ПДВ);
- Дозвіл фізичним особам-підприємцям тимчасово не заповнювати книгу обліку доходів;
- Відтермінування введення РРО для всіх категорій платників податків за спрощеною системою;
- Збільшення лімітів річного доходу для ФОП 1, 2 та 3 груп;
- Звільнення від сплати ПДВ при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом;
- Спрощення системи обліку продукції та впровадження нульової ставки акцизного податку для державних підприємств, які виробляють дезінфектори на основі спирту;
- Припинення оскаржень рішень контролюючих органів;
- Врахування без обмежень витрат платників ПДВ на передачу, в якості внеску в боротьбу з коронавірусом, установам охорони здоров'я медикаментів, ліків, обладнання тощо;
- Надання органам місцевого самоврядування права приймати рішення про зміну ставок єдиного податку [50].

Деякі із зазначених дій відповідають рекомендаціям Африканського форуму податкових адміністрацій. Разом з тим, найбільша кількість кроків щодо протидії наслідків коронавірусу спостерігається саме в податковій політиці, адже податки це пов'язуючий елемент держави, бізнесу та домогосподарств. А правильна податкова політика це ключ до стабілізації кризи та покращення інвестиційного клімату. У зв'язку з цим, увесь світ спрямовує надзвичайні за обсягами фінансові ресурси на підтримку суб'єктів господарювання та населення, адже саме ці суб'єкти є основними наповнювачами Державного бюджету, місцевих бюджетів, і в критичний момент вони мають бути захищені державою.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. Аналіз наукових праць засвідчив, що існує мікроекономічний та макроекономічний підхід до вивчення поняття іноземних інвестицій. До основних позитивних наслідків залучення іноземного капіталу можна віднести створення умов для зростання виробництва, збільшення кількості робочих місць, а найголовніше це трансфер технологій та менеджменту, що є ключовими елементами розвитку будь-якого виду господарської діяльності. Щоб мінімізувати негативні наслідки від залучення іноземного капіталу держава має встановлювати жорсткі правила для інвесторів та надавати захист від недобросовісної діяльності як іноземним інвесторам, так і вітчизняним господарюючим суб'єктам.

2. У процесі дослідження іноземного досвіду залучення інвестицій для прискорення соціально-економічного розвитку було розглянуто такі держави, як Польща, Сінгапур, Китай, Японія, Гонконг. У цьому напрямку проаналізовано динаміку обсягів іноземних інвестицій деяких перерахованих держав за останні тридцять років та встановлено взаємозв'язок отриманих даних з інвестиційною політикою цих країн. Ми з'ясували, що їх успіхи стали можливими завдяки розробці правильних стратегій ще на початку стрімкого підйому обсягів іноземних інвестицій, сильній підтримці бізнесу з боку державної влади де це було необхідно, проте, в інших випадках перевага надавалася ліберальному відношенню, що яскраво виражено в азійських державах. Також, було проаналізовано місця досліджуваних держав в рейтингу Doing Business, визначено їх показники індексу економічної свободи за 2019. Це дало змогу за допомогою аналізу складових зазначеного рейтингу та індексу зрозуміти, які напрямки діяльності сприяють інвестиційній привабливості зазначених провідних держав.

3. Визначивши складові правового режиму іноземного інвестування, ми дійшли висновку, що діяльність іноземних інвесторів захищена належним чином, держава надає ряд гарантій, які відповідають національному режиму

інвестиційної діяльності, надають інвестору можливість без перешкод повернути свій капітал назад. Також, приділено увагу нещодавно прийнятому Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який, як нова складова режиму іноземного інвестування, має спростити багато процедур для іноземних інвесторів та стимулювати портфельні інвестиції.

4. Питання структури ПІІ було розглянуто у розрізі регіонів, країн надходження та галузей. Важливим моментом цього дослідження є використання даних, в яких було враховано обсяги іноземних інвестицій, кінцевим власником яких є резидент України. Це дало змогу якісно оцінити отримані результати. Щодо структури ПІІ, то було досліджено, що існує збалансований розподіл інвестицій за імпортно-орієнтованими та експортно-орієнтованими галузями, проте, за окремими секторами все ж наявні значні дисбаланси та відсутність стабільності надходжень навіть у розрізі декількох років. Очевидно негативною, на нашу думку, є ситуація із залученням іноземних інвестицій в сільськогосподарську сферу. Регіональна структура в повному обсязі показує проблеми, які існують в інвестиційному кліматі регіонів. Київ залучає 60% іноземних інвестицій, в той час як п'ять областей мають від'ємні показники. Разом з цим, було досліджено існуючий в Полтавській області проект «ПРОМІС» та його успіхи в підвищенні інвестиційної привабливості цього регіону, а також надано рекомендації щодо поширення цього досвіду на всі регіони держави. Досліджена структура у розрізі країн, які інвестують в Україну, дає змогу зробити висновок про негативну роботу влади у напрямку розширення списку зацікавлених українською економікою держав. Так, лише тринадцять країн у 2019 році інвестувало в Україну більше 100 мільйонів доларів, серед загального обсягу – 42% припадає на Кіпр, і це попри те, що було враховано round tripping. Таке відкриття свідчить про ще більші проблеми в інвестиційній політиці нашої держави.

5. Також в роботі було проаналізовано основні проблеми, які не дозволяють Україні реалізувати свій інвестиційний потенціал. Було розглянуто ці проблеми з точки зору підприємців, представників української влади, міжнародних фінансових організацій та науковців. Як виявилось, основні

проблеми знаходяться на поверхні. Це слабка судова система, високий рівень корупції, тіньова економіка, гальмування необхідних реформ. Для їх визначення було досліджено індекс інвестиційної привабливості, складений Європейською бізнес асоціацією, а також матеріалами Всесвітнього економічного форуму. Також детальніше було проаналізовано проблеми регіонального інвестиційного клімату і встановлено його залежність від інвестиційного клімату держави. Пріоритетні напрямки, які наразі потребують вирішення та найбільш негативно впливають на рівень довіри інвесторів, є нестабільна політична ситуація в країні та військовий конфлікт на сході

6. Третій розділ присвячено питанням напрямків підвищення ефективності інвестиційної політики та обсягів залучення іноземних інвестицій, як в загальному, так і в сучасних кризових умовах. Було проаналізовано багато секторів та шляхів подолання наслідків кризи, надано коментарі стосовно деяких методів. Також досліджено недоцільність надання прогнозів в нинішній ситуації, так як було співставлено прогнозовані та фактичні дані та проаналізовано їх відмінність. Багато уваги було приділено податковій та митній політиці в умовах кризи, антикризовим заходам, зокрема підтримці бізнесу, інструментам, які вже активно застосовуються та які є перспективними і необхідні для введення. Як висновок, варто сказати про важливість застосування цифрових технологій в сучасних умовах обмежень людських контактів. Важливість пояснюється, наприклад, існуванню в даний момент індустрії заходів лише завдяки он-лайн платформам та ресурсам, які дають змогу галузі проводити свою діяльність. Інвестиційна політика в Україні також рухається в бік діджиталізації багатьох інвестиційних процесів, зокрема, у напрямку консалтингу, надання технічної допомоги для іноземних інвесторів та співпраці з ними. Важливим кроком варто назвати рух в бік розвитку подібних технологій у всіх можливих для цього напрямках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бирка М.І. Теоретико-методологічні підходи до аналізування прямих іноземних інвестицій в контексті їх залучення / М. Бирка // Національний університет «Львівська політехніка». - 2012. - Режим доступу: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwifode8qvbsAhUGxYsKHwd4DAMQFjABegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fjrn1.nau.edu.ua%2Findex.php%2FSR%2Farticle%2Fdownload%2F4701%2F4818&usg=AOvVaw0QRoA9zaP2Mmu4rTUxGcD5>
2. Еталонне визначення ОЕСР. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/46229224.pdf>
3. Денисенко М.П. Іноземне інвестування економіки України / М. Денисенко // Економіка та управління національним господарством. – 2016. - Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2016_7_10.pdf
4. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 01.08.2020. №93/96-ВР - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр#Text>
5. Світлична Ю.О. Види іноземного інвестування / Ю. Світлична // Право і безпека. 2017. №2(65). - Режим доступу: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjppLHlsfbsAhVFr4sKHevNDwsQFjAAegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fpb.univd.edu.ua%2Findex.php%2FFPB%2Farticle%2Fdownload%2F98%2F90%2F&usg=AOvVaw3fpHNt1tbbzvyJ33w8l4aT>
6. Єрохін С.А. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України / С. Єрохін // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. - №12. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/12-2016/124.pdf>
7. Татарульєва А.О. Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни / А. Татарульєва // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Випуск 4. – Режим доступу: <http://bses.in.ua/journals/2016/4-2016/8.pdf>.

8. Nikolovová P. Sourcing Patterns of FDI Activity and Their Impact on the Domestic Economy / P. Nikolovová // Czech Journal of Economics and Finance. – 2013. – № 3. – P. 288–302.
9. The world Bank. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) – Poland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/poland>
10. fDI Intelligence. Rankings & awards. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.fdiintelligence.com/rankings-and-awards>
11. Polish Investment & Trade Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.paiz.gov.pl/index>
12. Кноема. Світовий атлас даних. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/>
13. Касянок К.Г. Міжнародний досвід залучення прямих іноземних інвестицій в умовах фінансових дисбалансів / К. Касянок // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск №18, частина 2. 2018. - Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/18_2_2018ua/10.pdf
14. The World Bank. Doing business. Ranking [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings>
15. 2019 Index Of Economic Freedom. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ueff.org/images/UEFF/content/indices/heritage/heritage_index_2019.pdf
16. Українське товариство економічних свобод. The Heritage Foundation: Індекс економічної свободи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ueff.org/uk/indeksy/75-indeks-ekonomichnoi-svobody-ukrainy>
17. Атаманчук Л.Р. Захист прав та інтересів іноземних інвесторів в Україні / Л. Атаманчук // Правове регулювання економіки. 2018. №17. – Режим доступу: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/27579/pre_18_23.pdf?sequence=1&isAllowed=y
18. Конституція України: Закон України від 01.01.2020 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
19. Господарський кодекс України. Закон України від 16.10.2020 №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

20. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 01.08.2020. №93/96-ВР - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр#Text>
21. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 19.06.2020 №138-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#top>
22. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами: Конвенція від 16.03.2000 №995_060. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text
23. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 №984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
24. Офіційний сайт Державного комітету статистики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
25. Національний банк України. Динаміка обсягів прямих інвестицій (річна). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_y.xlsx
26. Національний банк України. Прямі інвестиції в Україну: операції за видами економічної діяльності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Lf_y.xlsx
27. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Довідка «Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 1 кварталі 2020 року». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d294f7fc-4e7f-41a3-a50a-9e190e32c0b7&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiUIKvartali2020-Roku#:~:text=%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B2%204%2C4%20%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4,%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B2%202%2C2%20%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4%20%D0%B4%D0%BE%D0%BB>
28. Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст». Історії успіху. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://pleddg.org.ua/ua/2020/poltavshhina-sistemno-pracyuie-nad-zaluch-2/>

29. Finance Business Service. Послуги за кордоном. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/cyprus/cyprus-offshore/>
30. Національний банк України. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010-2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=FDI_round_tripping_ICL-DFS.pdf
31. Офіційний сайт Європейської бізнес асоціації. Індекс інвестиційної привабливості України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/07/EBA-InvestIndex_1H-2020_UKR1.pdf.
32. Слово і діло. Аналітичний портал. Інвестиційна непривабливість: чому в Україну не хочуть вкладати гроші. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/01/25/statlja/ekonomika/investycijna-nepryvablyvist-chomu-ukrayinu-ne-xochut-vkladaty-hroshi>
33. Лиса О.В. Проблеми формування регіонального інвестиційного клімату в Україні / О. Лиса, С. Адонін // Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 5. 2015. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/181.pdf>
34. Національний банк України. Прямі інвестиції в Україну: операції за інструментами (квартальні дані). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Lf_q.xlsx
35. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Основні досягнення роботи Мінекономіки за останні півроку. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=475d15a3-2a87-4db2-baca-e460766f50c4&title=OsnovniDosiagnenniaRobotiMinekonomikiZaOstanniPivroku>
36. UkraineInvest. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/>
37. Кабінет Міністрів України. Додаток до державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби на 2020-2022 роки. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20->

[%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymyluvannia/analitichni-materiali-do-programi-stimulyuvannya-1.pdf](#)

38. Кабінет Міністрів України. Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби на 2020-2022 роки. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5ef/b48/8f2/5efb488f2aa5a573641021.doc>
39. State finance institution for innovations. Індустрія заходів під час пандемії. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://sfii.gov.ua/industriya-zahodiv-pid-chas-pandemii/>
40. Кабінет Міністрів України. Консенсус - прогноз. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=18d8ce19-4219-4a47-b02f-f24804f064bc>
41. Караваєв Т., Калуга Н. Митна справа в умовах COVID-19 / Т. Караваєв, Н. Калуга // Економіка в умовах карантину. Вісник КНТЕУ. 2020. №5. – Режим доступу: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2020/05/06.pdf><https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=18d8ce19-4219-4a47-b02f-f24804f064bc>
42. Караваєв Т.А. Вплив коронавірусу COVID-19 на зміни в торговельній та митній політиці іноземних країн. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. [Підприємництво, торгівля, маркетинг: стратегії, технології та інновації] (27 травня 2020 р., м. Київ); відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 220-223.
43. Науково-дослідницький інститут фіскальної політики. Податок на доходи фізичних осіб: вітчизняні та іноземні антикризові заходи під час пандемії COVID-19. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ndifp.com/1507/>
44. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 року № 533-IX, (із змінами), стаття 52³

45. Global action plan for the prevention and control of noncommunicable diseases 2013-2020 Copenhagen. WHO Regional Office for Europe. 2014. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.euro.who.int>.
46. Науково-дослідницький інститут фіскальної політики. Акцизний податок на солодку та безалкогольні напої. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ndifp.com/1489/>
47. Suggested COVID-19 measures for tax administrations. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://irp-cdn.multiscreensite.com/a521d626/files/uploaded/COVID-19%20Measures%20Final%20English.pdf>
48. Науково-дослідницький інститут фіскальної політики. Фіскальні заходи України в умовах пандемії COVID-19 крізь призму міжнародного досвіду. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ndifp.com/1485/>
49. DW. Коронавірус в Україні: чому гроші з COVID-фонду йдуть на дороги? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/yak-v-ukraini-vytrachaiut-koshty-fondu-borotby-z-covid-19/a-54770018>
50. Кабінет Міністрів України. Офіційний інформаційний портал. Коронавірус в Україні. Програми підтримки бізнесу. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>
51. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 25.10.2020 №2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

Прямі інвестиції в Україну, крім реінвестованих доходів, млн. дол.

Таблиця А.1.1.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 *	2016 *	2017 *	2018 *	2019 *	2010 - 2019*
ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ (крім реінвестування доходів) млн дол. США	6 495	7 207	8 401	4 499	410	2 961	3 284	2 202	1 858	2 610	39 927
банки	2 039	1 529	475	469	499	2 384	2 257	635	477	173	10 937
інші сектори	4 456	5 678	7 926	4 030	- 89	577	1 027	1 567	1 381	2 437	28 990
Round-tripping, млн дол. США	1 296	3 429	2 908	1 055	- 1 038	- 162	134	270	419	956	9 267
банки	13	883	71	0	49	99	139	54	40	26	1 374
інші сектори ¹	1 283	2 546	2 837	1 055	- 1 087	- 261	- 5	216	379	930	7 893
Round-tripping, у % до загального обсягу	20	48	35	23	-	-	4	12	23	37	23
банки	1	58	15	0	10	4	6	8	8	15	13
інші сектори ¹	29	45	36	26	-	-	-	14	27	38	27

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2018-2019
1. Інструменти участі в капіталі, крім реінвестування доходів, млн. дол.	5 550	6 121	6 248	3 668	712	4 003	3 550	1 535	1 472	1 659	34 518
банки	2 039	1 529	475	469	499	2 384	2 257	635	477	173	10 937
інші сектори	3 511	4 592	5 773	3 199	213	1 619	1 293	900	995	1 486	23 581
Round-tripping*, млн дол. США	924	2 119	1 448	1 116	- 965	181	208	299	300	614	6 244
банки	13	883	71	0	49	99	139	54	40	26	1 374
інші сектори ¹	911	1 236	1 377	1 116	- 1 014	82	69	245	260	588	4 870
Round-tripping, у % до загального обсягу	17	35	23	30	-	5	6	19	20	37	18
банки	1	58	15	0	10	4	6	8	8	15	13
інші сектори ¹	26	27	24	35	-	5	5	27	26	40	21
2. Боргові інструменти	945	1 086	2 153	831	- 302	- 1 042	- 266	667	386	951	5 409
з них: кредити прямого інвестора ³	945	1 086	1 585	103	- 80	- 1 015	- 167	204	356	1 210	4 227
Round-tripping, млн. дол. США	372	1 310	1 460	- 61	- 73	- 343	- 74	- 29	119	342	3 023
Round tripping, у % до загального обсягу	39	121	68	-	24	33	28	-	31	36	56

Інструменти участі в капіталі, крім реінвестування доходів, млн. дол.

Таблиця Б.1.